

NAPREDNA MISEL

ČASOPIS ZA NAPREDNO KULTURO

IZDAJA IN UREJA:

DR. MIHAJLO ROSTOHAR

MCMXIV.

LETO: II.

ZVEZEK: 3.

1914

20. marca

NAPREDNA MISEL

IZHAJA KOT DVOMESEČNIK IN STANE V NAROCBI NA LETO
5 KRON, ZA DIJAKE 4 KRONE, POSAMEZNE ŠTEVILKE 1 KRONA.

Po dalšem prestanku, ki ga je zakrivila tipografska stavka in je našo revijo občutno poškodila, pošiljamo svojim naročnikom tretjo številko „Napredne Misli“, ki smo jo posvetili najvažnejšim narodnim vprašanjem. Prosimo pa pt. spoštovane naročnike, da nam čim preje pošljejo naročnino, da bomo lahko izpolnjevali svoje obveznosti in zagotovili daljše prosperiranje revije.

ROKOPISI SE NAJ POŠILJAJO NA NASLOV UREDNIKA, NAROČNINA PA NA UPRAVNIŠTVO NAPREDNE MISLI, PRAGA IV., C. 257.

PROBLEM ČEŠKE POLITIKE.

Tako očiten razpor med čustvovanjem celokupnega češkega naroda in politiko države, s katero je naša usoda že stoletja združena in v kateri si ne želimo nič drugega, ko srečno in zadovoljno živeti, se ni pokazal še nikoli poprej, kakor ravno v zadnji dobi. Ves češki narod je v srčnem navdušenju za svobodo balkanskih bratov spremljal njih junaška dejanja in sijajne vspehe, kakor da je šlo za njegovo lastno svobodo. In ko se je v začetku zdelo, da avstrijska politika zapušča svoja stara pota in da si hoče pridobiti srca zmagoslavni Slovanov, napolnjevale so nam dušo nade na lepšo bodočnost.... Žalibog, veselje je bilo kratko, kakor je to pri nas že običajno, zato pa je bila prevera tem večja, ko se je dunajska politika postavila s tako brezobzirnostjo proti Srbiji in je izposlovala, da se je morala Srbija pod pritiskom cele Evrope odreče največje svoje želje, svojega pristanišča v jadranskem morju. Pred našimi očmi se je zopet razvil v vsej svoji ostrosti razpor med nazori češkega naroda o nalogah Avstrijske monarhije in politiko na Dunaju, polno strahu in nezaupnosti napram Srbiji ter slovanskemu Balkanu. Ko pa so začeli na Dunaju govoriti o nevarni slovanski trdnjavi na jugu za celokupno Nemštvo, tedaj se je moral pač vsak treznomislec Čeh pečati s težkim, za celo našo bodočnost usodnim problemom našega razmerja k državi. Ali morebiti bi bilo jako koristno o tem premišljati tudi za te, ki so odgovorni za politiko države, ne pa da odpravljajo nevarne pojave z dnevnega reda s tem, da površno obsojajo Čeha zaradi njih dozdevnega pomankaja avstrijskega domoljubja.

Češki narod more z mirno vestjo reči, da je v najtežavnejših časih vedno stal pri dinastiji, katero je iz proste volje nekdanj poklical na češki prestol, in niti najradikalnejši češki program, t. j. program najskrajnejših državnopravnikov, ki ne priznavajo nobenih koncesij v suverenosti češke države, ne zamišljajo češke države razen v mejah avstrijske monarhije. Na popolnoma samostojno češko državo v sredini Evrope, na liniji politične in gospodarske ekspanzije Nemštva, mislijo med Čehi k večjemu politični otročaji.

Po svoji geografski legi in visokem gospodarskem pomenu je češko kraljestvo določeno v to, da je temeljni kamen velike politične sile, domače ali pa tuje. Češki narod pa ima največ možnosti doseči mirnega, svobodnega razvoja v narodovni državi, kjer nima noben drug narod odločujoče premoči, tako da more

se nadejati, da si v tej državi pridobi s svojo kulturno in gospodarsko silo, s svojo politično potenco tudi vpliv na celo državno politiko, notranjo in vnanjo, zato je popolnoma naravno, da je vsa češka politika vedno računala in računa le z enim, t. j. z Avstrijo, seveda z drugo Avstrijo, boljšo, kakor je stara Avstrija s svojo historično nemško politiko, katero dela še slabšo mažarsko nasilstvo proti slovanskim narodom v zadnjih petinštiridesetih letih. Ali ga je sploh mogoče razrešiti, ali pa smo na večne čase obsojeni na strašni razpor med čustvovanjem in hotenjem naroda in stremljenji ter cilji države, iz katere vendar narod ne teži ven in v kateri išče z neupogljivo potrpežljivostjo svojo lepšo bodočnost?

Tako težki problem se ne da kar mahoma razrešiti. Tradična politika najbolj konservativne države se ne menja kar čez noč, in čustvovanja naroda se celo ne da izpremeniti. Političen oportunizem nas more privedi do tega, da bi podpirali s svojimi glasovi vlado, četudi bi to neodgovarjalo povsem našim nazorom o dunajski politiki, toda naši politični cilji, naši pojmi o tem, kakšna bi morala biti notranja in vnanja avstrijska politika, naše prepričanje o pravicah Češkega kraljestva in njegovem stališču v monarhiji, se ne morejo izpremeniti.

Tudi se ne smejo! Kajti ne da bi sami sebe precenjevali, moremo vendar le reči, da edino naš program zagotavlja dinastiji, državi in njenim narodom močno, trdno ter gotovo bodočnost.

Država s 50 milijoni prebivalstva se ne more na večne čase opirati le na 10 milijonov Nemcev in ne celih 8 milijonov Madžarov, 25 milijonov Slovanov pa, izvzemši njih majhen del, tlačiti oziroma dajati jim le toliko pravic, kolikor si jih sami izsilijo — in niti v najmanjši meri se ozirati v vnanji politiki na njih čustva in nazore, ter delati politiko, ki odgovarja le nemško-madžarskim političnim idealom in ciljem.

Tako ne gre niti v mirnih časih, še manj pa v kritičnih časih, ko potrebuje monarhija enotne volje ne le teh, ki državno politiko vodijo, ampak tudi teh, ki so primorani temu vodstvu slediti. Nikdo ne zahteva, da bi se država povsod ravnala po naših željah; tudi mi smo se že osvobodili naravnega velikaštva prvih razmahov naše državnopravne politike, naučili smo se fundamentalnega pravila vse naše politike, namreč, da moramo vedno in povsod računati tudi z ostalimi narodi in deželami monarhije, njih posebnostmi ter potrebami, toda pod nobenimi pogoji ne moremo opustiti od temeljnega svojega političnega načela, od federativne uprave države, od programa enakomerne zadovoljitve

vseh narodov v državi in njih popolne enakopravnosti, ter od politike miru na zunaj, zakaj država, ki je močna vsled zadovoljstva in sreče svojih narodov, nima prav ničesar iskati izven svojih mej pa tudi ničesar se nima bati od tam. Privlačne sile sosednih narodov, katerega drobci žive v naši monarhiji, ni mogoče premagati z zvitim machiavelizmom, s politiko divide et impera, temveč edino le s tem, da se da tem narodom popolna možnost, da v mejah monarhije, katere vstrajna sila je v duši našega ljudstva mnogo večja, kakor se misli, žive srečno in zadovoljno življenje, s sosednimi narodi pa da živimo v lojalnem odkritem prijateljstvu.

Toda če že ne naenkrat, ali pa je mogoče z vstrajno potrpežljivostjo in intenzivnim stremljenjem doseči zadovoljive razrešitve temeljnega idejnega problema češke politike? Ne smemo izgubiti te nade, zakaj sicer bi bila podočnost naše politike naravnost obupna. Biti le slepo orodje politike, ki je narodu nesimpatična, tega ne prenese zavednejši narod, celo ne češki narod, ki je prostovoljno položil temelj tej državi, kot narod najbogatejši in najmočnejši del izmed onih treh političnih tvorb, iz katerih je bila ustvarjena l. 1526 Avstrija. To bi moralo pač vesti k konfliktom in stremljenju, oprostiti se zveze, v kateri se sistematično duši individualiteta naroda.

Kaj takega vendar ne more hoteti niti dinastija niti mi Čehi. Razmere se morajo torej izpremeniti, ako naj ne pride do katastrof, kajti ravno v zadnjem času smo lahko opazovali, koliko žrjavice se skriva pod navidezno tihim, mrtvim površjem evropskega miru.

Zginjenje turške države z Balkana in ojačenje Srbije ter Bolgarije so naravnost revolučni pojavi v historiji Evrope in zato mora Avstrija iz vsega tega, kar se je zgodilo, izvajati primerne posledice. Ne zadostuje, da si Avstrija ustvari iz Albanije novo Turško, ki bo vzelo ravno tak konec kakor staro — in da daje občutiti svojo moč — Srbiji; to bi pomenjalo le začasno odvrniti nevarnost, katero pa bi si stem le povečala za najbližjo priliko v bodočnosti; ne, cela notranja politika monarhije mora biti drugačna v Avstriji in na Ogerskem. Monarhija se mora v lastnem interesu otresti nemško-madžarskega režima, mora s svojo politiko pokazati voljo, da hoče res dati svojim Slovanom toliko možnosti svobodnega razvoja njih narodnega življenja, kakor je imajo drugod — sicer se ne obrani nevarnosti slovanskega vprašanja.

Po dogodkih na Balkanu ni mogoče več preko tega vprašanja preiti na dnevni red — treba se je odločiti, iti ali s Slovani ali proti njim in vzeti nase vse posledice takega koraka; potem tudi ne smejo na Dunaju več tožiti nad pomankanjem patriotizma pri Slovanih.

Upajmo, da ti dogodki ne minejo brez blagodejnih učinkov na merodajne kroge dunajske politike. Saj tako svetujejo odkritosrčni Nemci sami, ki so enako odkritosrčni Avstrijci in se ne čutijo za eksponente vsenemške politike. Toda, če se hočemo pomakniti čez mrtvo točko, moramo tudi mi z svoje strani pomagati s svojo politiko in delati na zmeno starega sistema v Avstriji, da jo prenovimo v novo in boljšo državo. To je glavni problem naše praktične politike. Pri tem seveda ni mogoče računati z velikimi vnanjepolitičnimi prevrati, niti z notranjimi spremembami, ki bi se izvršile brez nas, brez sodelovanja parlamenta in političnih strank. Na take spremembe morajo biti narod in njegovi politiki vedno pripravljeni, toda v praktični politiki ni mogoče zidati na njih. Glavni cilj naše praktične politike more biti edino naša udeležba na državni moči. Tudi v tem oziru moramo biti potrpežljivi; ne zahtevamo sprememb kar čez noč in ne pričakujemo od svojih zastopnikov pri vladi, da bodo delali čudeže; nasprotno, treba jih je podpirati, včasih celo z žrtvami in samozatajevanjem, da se njih pozicija utrdi kot stalna inštitucija, brez katere kakšna vlada v Avstriji sploh ni mogoča, kakor ni mogoča brez Nemcev in Poljakov. Kako dolgo je trajalo, dokler je zmagalo prepričanje, da brez čeških ministrov ni mogoče vladati v Avstriji! Za sedaj sploh ne gre za to, če imajo bolj ali manj važne resorte v svojih rokah, o tem bo odločila šele bodočnost; v sedajnosti gre za tem, da se enkrat zavselej prelomi staroavstrijska tradicija, da morejo v tej državi vladati le Nemci sami. Ne le zaradi lastne koristi, temveč tudi zaradi našega ugleda pred evropsko javnostjo in za to, da pomalem iztrebimo splošno mnenje v Evropi, da je Avstrijska monarhija nemško-madžarska država, moramo stremeti, da bomo Čehi v vsaki vladi zastopani in da ne bodo niti za trenotek mogli na Dunaju misliti na kako vlado brez čeških ministrov.

Naša udeležba na vladi je velevažna in potrebna v bližnji bodočnosti tudi sicer. Sedanje razmere se ne dajo vzdržati. Jugoslovansko vprašanje dozoreva in mi za nobeno ceno ne moremo dopustiti, da bi se rešilo v smislu trializma. Mi smo pripravljeni dra-

ge volje pomagati našim južnim Slovanom vselej in povsod, da dosežejo svoj cilj političnega združenja in samostojnosti v okvirju monarhije, torej v bistvu vse to, kar si žele doseči s trializmom, toda mi se moramo z vsemi silami braniti proti temu, da bi bili izročeni na milost in nemilost nemške večine v tesni zvezi z nezanesljivimi Slovani. V okvirju federalistične države je najlepše rešenje jugoslovanskega vprašanja.

Od svoje strani moremo delati na povratak Avstrije k tem starim temeljem države na dvojen način, prvič s takim federativnim programom, ki bi popolnoma odgovarjal modernim potrebam cele države in vseh njenih narodov, ne pa samo našim državnopravnim zahtevam, kakor smo to hoteli v prvi, jako nesrečni dobi svojega državnopravnega boja, drugič pa s tako spravo z Nemci, ki bi njim in nam zagotovila ne-le popolno narodno enakovrednost in enakopravnost, temveč tudi gotovo miro narodne avtonomije, ki je potrebna za lastno upravljanje svojih kulturnih potreb in za lastno upravo avtonomnih občin in okrajev, v kolikor seveda niso s tem tangirane pravice narodnih manjšin in interesi celokupne dežele.

To velja ne le za Česko, temveč i za Moravsko in želeto je samo, da bi veljalo tudi za Šlezko. Sploh moramo nazirati na češko-nemško spravo le kot na temelj lepšega in zdravejšega razvoja tako pri nas doma kakor v celi državi, ne pa kot na trenutno odpomoč obstrukciji v deželnem zboru, za katero bi resnično ne mogli dati najmanjše odškodnine. Kar pa se tiče federativnega programa, ne smemo pozabiti na izkušnje, ki jih imamo iz historije fundamentalek in deklaracije, pa tudi ne na gospodarski razvoj čeških dežel, na katerem smo danes že v veliki meri udeleženi.

Naše politične, strankarske razmere so brezdvoma nevzdržljive in nujno bi jih bilo treba urediti, da bi se dvignil naš ugled in naša moč napram sovražnikom; toda je še druga stran našega notranjepolitičnega življenja, ki je prevažna za zagotovitev in dviganje našega razvoja, to je namreč njegova popolna češkost, na kar se mora češka politika najskrbnejše ozirati. Zato se že 17 let sem s tako energijo bojujemo za notranji uradni češki jezik, v katerem vidimo dokončenje in kronanje našega narodnega preroda, ne morda le častno zadevo českega naro-

da. Vse naše življenje mora biti češko. Naše strem-
ljenje po njega samostojnosti pa se izraža glavno v stremljenju
po popolni neodvisnosti v upravljanju svojih kulturnih zadev, in
v tem oziru nam ne zadostuje niti največja benevolenca nemških
uradnikov, ker hočemo, da bi svoje kulturno življenje živeli v
lastnem duhu, v tradicijah svoje historije; na drugi strani pa se
izraža v tem, da bi vse akcije državnega življenja v javni upravi,
ki tako pogostokrat in tako globoko segajo v vse socialne razmere,
popolnoma odgovarjale interesom češkega življenja, in da bi bile
omejene na prospeh nemščine le tam, kjer to zahteva zagoto-
vitev prav obeh deželnih jezikov in kjer tega brezpogojno za-
htevajo potrebe centralne uprave na Dunaju. Kljub zahtevam po
popolni češkosti našega življenja sem za to, da se Čehi učimo
tujih jezikov, specielno nemškega in drugih slovanskih jezikov.
Ne bi se bal niti, če bi učenje tega jezika na naših srednjih šolah
postalo obligatno. Samo to je želeli, da bi se ga ti, ki se ga uče,
tudi praktično dobro naučili. Ni se treba bati, da bi Čehi znali
preveč tujih jezikov, ampak treba se je bati, da jih znamo pre-
malo; znanje jezikov je diktat naše gospodarske ekspanzije.

O kulturnem pomenu znanja tujih jezikov in življenja drugih
narodov ne bom razpravljal na tem mestu; pač pa se hočem zme-
niti o demokratizaciji našega javnega življenja. Ne le naša zgo-
dovinska tradicija, temveč vse naše trpljenje, ki smo ga prenašali
vsled nadpravnosti raznih stanov, cela avstrijska politika, ki je
zgrajena na privilegijih enega naroda, na privilegijih rodbinskih
in birokratičnih kast, in ki je nesposobno, da bi se povzdignila do
prave demokratične enakosti in pravičnosti napram vsem na-
rodom in socialnim razredom, sili nas vse, ki hočemo delati na
preporod Avstrije, da jo skušamo prenoviti na temelju demokra-
tizma. Saj je v interesu vnanje in notranje politike države, da
ne izključuje teh, ki so predstavitelji širokih prozvajalnih slojev
s svojim gospodarskim in kulturnim delom. Saj imajo tudi ti sloji
smisel za čast in važnost države, seveda ne v toliki meri za stare
tradične cilje kabinetne politike, katere danes že nikdo več ne
razume, in ki dandanes zahteva od prebivalstva le krutih gospo-
darskih in krvnih žrtev teh slojev. Toda demokratizem
nam nesme pomeniti socialne nivelizacije, na-
sprotno ravno v demokraciji je mesta za močne
individualitete in čim več jih bo tim manj bomo
podobni čredam, katere ovladajo posamezniki,
čim več bo med nami ljudi zavednih in sposo-
bnih za samostojne akcije, ljudi železne discipli-

ne, tem manj se imamo bati za bodočnost svojega naroda.

In niti v sedajnih težkih časih, ko zatemnjujejo političen horizont tako gosti oblaki, se nam ni treba bati za češki narod; kmalu bo igral prevažno ulogo, ki je dostojna njegove zgodovine. Vsled balkanskih dogodkov je močno stopil v ospredje evropskih problemov — slovanski problem, ki se živo dotika tudi nas. Ni nobeno velikaštvo, če se zavedamo važnosti svoje pozicije, ki jo zavzemamo v slovanskem svetu. Da je temu tako, to je večna zasluga naših narodnih buditeljev, ki so nas vzgojili v tradicijah čistega, idealnega Slovanstva. Na Dunaju in doma nam očitajo to naše slovanstvo, toda mi ta očitek prenesemo z mirno in čisto vestjo. Saj celo naše stremljenje meri na to, da bi bili dobri Slovani, da bi pa pri tem nezašli v konflikt z resničnimi interesi države. Mi hočemo — in v tem obstoji naš slovanski problem — da bi bila Avstrija vsem Slovanom enako pravična kakor je Nemcom i Madžarom, sosednim Slovanom pa tako naklonjena, da bi bil izključen vsak konflikt med njimi in našo državo in da bi se razvili najživahnejši gospodarski odnošaji. Da, še več; a prav zato, ker hočemo biti dobri Slovani in ker tega pred nikomur ne skrivamo, pa naj se to komu dopade ali pa ne, menimo, da smo ravno poklicani v to, da strgamo Avstriji nemško-madžarski značaj, ki je pri vseh Slovanih tako osovražen, in da pomagamo pri tem Avstriji s svojo udeležitvijo na vseh njenih državnih akcijah, da premaga ta država nezaupanje, ki je tako globoko ukoreninjeno v srcih vseh Slovanov. Nočemo nobenega avstroslavizma, nočemo slovanske Avstrije, hočemo le Avstrijo, pravično vsem Slovanom, zakaj »slovanska Avstrija« bi bila ali politična laž ali pa nepravičnost napram neslovanskim avstrijskim narodom, na vsak način pa bi bila največja nevarnost za duševno vzajemnost Slovanov, ki mora biti ideal vsakega pravega Slovana.

Dr. MIHAJLO ROSTOHAR:

DESET LET V STRUJI.

V času, ko sem študiral v Gradcu, so se snovali na Dunaju dalekosežni načrti za pozitivno delo. Vendar o tem ne morem nič avtentičnega poročati; vse kar vem, sem bil izvedel iz korespondence z Žerjavom. Prepuščam torej natančnejše poročanje kompetentnejšim virom, le nekatere najvažnejše dogodke bom

omenil tukaj. Na Dunaju so stopili na mesto starejših voditeljev prepornega dijaškega gibanja nekateri mlajši tovariši, pred vsemi pravnik G. Žerjav, ki je osnoval s svojimi ožjimi somišljeniki »Omladino«. To je bilo vsekako težavno, teda velevažno podjetje.

Prva pogajanja s tržaško tiskarno »Edinosti«, ki naj bi izdajala oziroma tiskala »Radikalne Liste« so se razbila. Niti glede imena svojega glasila nismo bili takrat še povsem enotnega mnenja. Nekateri so hoteli imeti »Slovensko Misel«, nekateri »Napredek«, nekateri »Omladinski Glasnik« ali »Slovenska Omladina«. Končno smo se pa le zedinili na »Omladino«, ki je začela izhajati ne v Trstu, ampak v Ljubljani. To je bilo za razvoj struje največjega pomena; zakaj Omladina je s svojimi programatičnimi članki širila ideje nove struje med slovensko mladino, s polemikami pa vspešno preganjala razne predsodke, ki so jih splodile neinformiranost in tendenčne govornice nasprotnikov. »Omladina« je po preustrojitvi Slovenije na podlagi novega programa največje delo struje. Žerjav je postal s tem, da je imel v svojih rokah »Omladino«, jo urejeval, v njo pisal in zanjo največ skrbel, faktični voditelj struje. Marsikomu to ni ugajalo. Bajeti mi pravi taktik, preveč prononsiran in zagrizen radikalec je, so rekli. Todo tako se je vedno govorilo in se bo vselej, kadar kdo zavzame kako važno mesto v javnosti. Moje prepričanje pa je bilo, da je izmed vseh najbolj zposoben za voditelja struje. In to je tudi dokazal. Kar se je pozneje zgodilo, nima s tem ničesar opraviti. Ne bodimo prenagli v sodbi, posebno, kadar presojava svoje ljudi.

V času, ko se je pripravljaj na Dunaju razmah struje, je pomenilo v Gradcu ime »narodni radikalec« skoro ravno toliko kakor v srednjem veku krivoverec. Pripadla mi je torej uloga navadnega misijonarja novostrujarskih idej. Bogme, težavna in nehvaležna je bila ta uloga, ki mi je prinesla najbridkejše trenotke razočaranja, o čemer pa podrobnejše ne bom govoril, ker sem že vsem zdavnaj odpustil.

Začel sem širiti Slovenijanski program v razgovorih s tovariši Triglavani. To so mi starejše hiše hudo zamerile; dobil sem primek »emisar Slovenije«, kar je tako vplivalo, do so se me celo bivši Slovenijani skrbno izogibali. Zato sem sklenil, da bom nastopal javno s predavanji v društvu samem. Napovedal sem torej prvo predavanje: Slovenski radikalizem v 80. letih, v katerem sem hotel pokazati, da narodni radikalizem je pravzaprav

preporod onega gibanja iz 70. in 80. let. Komaj sem to misel povdaril, so začeli nasprotniki Slovenjanskega programa tako razgrajati, da ni bilo slišati nobene besede več, zato sem končal. Odnese sem si s predavanja najostudnejše psovke; najbolj pa me je bolela okolnost, da med slovenskim visokošolskim dijaštvom ni mogoče svobodno povedati svojih nazorov. S tem, da so mi razbili predavanje, pa so odbili od sebe skoro vse prvoletnike. Ti so iskali sedaj očitno stikov z menoj. Naprosili so me, naj bi predaval kje izven Triglava. Poiskali smo si lokal v neki restavraciji na Henrikovi cesti. K predavanjam, ki so se vršila vsak torek, je zahajalo kakih 20 prvoletnikov, ki so po vsakem predavanju živahno segali v debato. Za naše sestanke pa so zvedeli gospodarji Triglava. Nekega dne nam je odbor pod izključitvijo iz društva prepovedal te sestanke. Toda prepozmo je bilo. Takrat smo se že čutili in smatrali kot ena idejna celota, katere ni bilo mogoče več razbiti. Bili smo vsi trdno prepričani o vzvišenosti in spasnosti novih idej. Nismo pa mogli pojmiti, da so naši nazori našli tako zagrizene nasprotnike v naprednem ozir. svobodomiselnem Triglavu. Zbadali so nas in smešili, kolikor in kadar so nas le mogli, toda nikomur ni prišlo na misel, da bi kdaj iz Triglava izstopili ali da bi hoteli »razbiti« Triglav, kakor so nas popolnoma neutemeljeno sumničili. Lahko bi bili izstopili vsak čas iz društva, zato je bilo prilike dostikrat in nikdo bi nam ne mogel tega zabraniti. Toda zavedali smo se, da bi tak korak, če tudi morda utemeljen, bil naš poraz. Mene bi bili radi izrinili iz društva, pa nisem hotel iti; morali so me na konec izključiti zato, »ker oficialni izjavi predsednika (glede neke denarne podpore, ki so jo zapile stare hiše) nisem verjel, da je bila dotična svota res v to svrho podarjena društvu, in sem se brez vednosti odbora informiral pri dr. J. P., vsled česar sem škodil društvu na časti in gmotni koristi«. Odgovor dr. J. ki ga še danes hranim med svojo korespondenco, mi je priča, da je bila izjava predsednika neresnična in da denar ni bil v to svrho darovan. Pismo se glasi doslovno takole: »Spoštovani gospod! Meni je ljubo, da sem zvedel, kako so slovenski dijaki od nas poslancev podarjen denar »porabili«. Nevem več, katere besede sem govoril, ko sem denar izročil. To pa vem gotovo, da mi nismo denarja dali, da bi se kar 35 kron zapilo, da jaz nisem takih besed izgovoril, iz katerih bi se moglo upravičeno tako dovoljenje izvajati; — »Nekaj porabiti« in kar 35 kron zapiti, to vendar ni eno in isto! Ko bi bil jaz in kolegi poslanci slutili, da bodo »revni slovenski dijaki« podarjen denar zapili, bi

bil jaz pri izročitvi denarja to izrečno izključil. To Vam odgovor na pismo z dne 25./11. 1903!

Dr. J. . . . «

Bil sem prepričan, da je šlo starim Triglavanom za nekaj drugega kakor za čast društva, ki je bila najbolj omadeževana stem, da so postavili pred častno sodišče tistega, ki se je boril proti korupciji, mesto onih, ki so zakrivali korupcijo v društvu. Za mojo izključitev so glasovali s starimi Triglavani tudi vsi bivši Slovenijani, ki so svoj čas tako željno stezali roke po narodno-radikalnem zvoncu v Sloveniji. Proti pa so glasovali kot eden mož vsi mlajši somišljeniki. Med njimi sem se utrjeval v dijaških letih v navdušenju in potrebnem optimizmu, ki mi je vedno odpiral pogled v bodočnost slovenskega naroda. Tu sem se naučil tudi ceniti značajnost in pravo prijateljsko vdanost, na katero je človek prisiljen se opirati v nesrečnih slučajih svojega življenja.

Po izključitvi iz Triglava se več ko pol leta nisem udeleževal dijaškega življenja. Le z nekaterimi mlajšimi tovariši sem se shajal pri večerjah. Zdaj sem se vrgel na teoretično proučevanje programov slovenskih političnih strank. Bilo mi je marsikaj nejasno in čutil sem živo potrebo, da se natančneje seznanim z vodilnimi idejami slovenskega političnega življenja. V tem času mi je bil sociolog, rajni profesor Gumplowicz skrben učitelj in svetovalec. Vsakokrat po svojem predavanju mi je posvetil koke pol ure za razgovor. Vpliv tega izvrstnega moža z velikim duševnim obzorjem je bil name nepopisno globok. Postal sem takrat ne le veren pristaš njegovih nazorov, ampak sociologija mi je ostala do danes najzanimivejši predmet. Na Gumplowicza me je bil opozoril Dr. Sagadin, izmed Slovencev njegov najboljši in najvrednejši čestilec. S dr. Sagadinom sva mnogo debatirala o slovenskih razmerah. Njegov trezen razum mi je izbil marsikako iluzijo iz glave.

Nasprotniki dijaškega preporodnega gibanja so pozneje javno priznali, da so me izključili zaradi mojih novostrujarskih nazorov.

Z mojo izključitvijo pa v Triglavu niso dosegli tega, kar so hoteli: nove struje med graškin slovenskim dijaštvom niso s tem zatrli, ampak so jo le še bolj ukrepili; vsaka krivica okrepi moralno in odporno silo zatirane manjšine. Ko so postale razmere v Triglavu za manjšino vedno neznosnejše, se je večkrat uvaževalo o tem, če bi ne kazalo izstopiti iz Triglava in ustanoviti lastno društvo. Od kraja te namere svojih mlajših tovarišev nisem odobral, pozneje sem se s to mislijo sprijaznil, ko sem se prepričal, da jim je nemogoče dalje vstrajati v druš-

tvu; kot divjaki pa bi se s svojimi nazori ne mogli uveljavljati med dijaštvom. Za razvoj dijaškega življenja je društvo neobhodno potrebno torišče. Ko je opozicija po nekih izgredih na občnem zboru še isti večer izstopila korporativno iz Triglava, sem filozofu Pr., ko me je o tem obvestil, odkrito povedal, da smatram razkol v društvu za dokaz podivjanosti slovenskega dijaškega življenja, kateremu je prava svobodomiselnost in toleranca postala popolnoma tuja, njih iztop pa za taktično napako. Sedaj je bila ustanovitev lastnega društva nova in najvažnejša naloga. Pozabil sem na vse, kar se je bilo prej zgodilo in sem sodeloval pri snovanju novega društva »Tabor«. V jeseni je bilo že ustanovljeno. Moji ožji somišljeniki so me hoteli kandidirati za predsednika, kar sem jim pa odsvetoval in obljubil, da bom ustanovil in vodil izobraževalen klub v društvu. To se je tudi zgodilo. Sej tega kluba so se udeleževali do malega vsi Taborjani. Celo društveno življenje je bilo osredotočeno v tem klubu, tako da je bil takraten predsednik Tabora ljubosumen in je povzročil, da sem vodstvo kluba izročil tovarišu Jugu, ki sem si ga želel imeti za naslednika. Bil mi je izboren naslednik.

Naravno, da sem iz novega vidika, na katerega sem se bil povspel v Gradcu, motril tudi Slovenijanski program. V marsikterem oziru mi ni več zadostoval; posebno nejasno izražena se mi je zdela socialna t. j. demokratična ideja v našem programu. Bilo mi je vedno bolj jasno, da slovenska narodna in socialna ideja se v bistvu krijeta, za to nikakor ne gre, da bi jih predstavljali, drugo poleg druge, med katerimi je treba z vednimi kompromisi iskati stikov. Kar me je posebno presenetilo, pa je bila okolnost, da sem pri primerjanju narodno-naprednega in Slovenijskega programa našel načelno skladnost. — Svoje nazore sem pri več prilikah razložil prijatelju Žerjavu. Prišlo je do posebnega sestanka v Ljubljani, kjer smo o vseh teh stvareh debatirali v posebni sobi, v narodni kavarni. V bistvu so moji nazori obveljali; vsi pa smo začutili potrebo, da naša vodilna načela z novih vidikov pojasnimo in utemeljimo. V to svrhu je bil sklican prihodnjo jesen v Trst I. narodno-radikalni shod, ki se je vršil od 6. do 8. septembra 1905. Za ta shod smo se pripravljali cele počitnice. G. Žerjav je vodil priprave. Večkrat se je pripeljal v Kranj, kjer sem bil na počitnicah, in sva se razgovarjala o pragmatičnih točkah, ki naj bi bile predmet debate. Še dobro se spominjam, kako sva v Savskem drevoredu delala predavanja za shod oziroma sva jih skupno pilila. Na shod smo šli dobro pripravljene; za to se tam ni mlatilo prazne slame.

Predavanj in razprav tržaškega shoda tu ne bom posebe omenjal, ker so natisnjene v knjižici: »Iz naroda za narod«. Po shodu sem stopil kot gimnazijski suplent v praktično življenje in zapustil dijaške vrste. Le kot sotrudnik »Omladine« sem posegel sem pa tam v dijaško življenje. Z menoj vred je zapustil dijaške vrste tudi G. Zerjav in še več drugih. Sploh je bil ta prehod preveč občuten za strujo. Ni bilo več pravega koneksa med starešinami in mlajšo generacijo, za to je morala struja preživljati potem toliko kriz in neugodnih situacij, ki so jo občutno oslabile. In v tem oziru še do danes ni postalo nič boljše deloma zato ker se starešine vse premalo brigajo za dijaško življenje, deloma pa zato, ker dijaštvo samo ne išče potrebnih stikov s starešinami.

Leto pozneje, ko sem se šel v Prago pripravljat za docenturo, sem imel zopet priliko posegati v dijaško življenje. Akcije za slovensko univerzo, ki so izhajale odslej iz Prage, sem večinoma zagrešil jaz. Kako smo tu delali za idejo slovenskega provizorija na češki univerzi, hočem natančneje poročati. L. 1907 je bila v Lázeňském sálu sijajna manifestacija za češko in slovensko univerzo. Slovenski referat je bil poverjen meni. Po shodu pristopi k meni prof. česke tehnike V. Hráský in pravi, da se mu zdi misel slovenskega provizorija, ki sem jo razvijal v svojem referatu prav srečna in pripomnil, da bi bilo treba v tem oziru ukreniti nekaj konkretnega. O tem sem večkrat pozneje razmišljal in palo mi je nekoč v glavo, da bi bilo najumestnejše, če bi slovenska akademična društva v Pragi podala tak memorandum s podrobnim načrtom provizorija na akademični senat. Sklicana je bila seja vseučiliškega odseka, kjer pa je moj predlog naletel celo na odpor, češ, da bolj kaže zahtevati slovenski provizorij v Gradcu, ker inamo tam že svoje historično pravo.

Nekaj časi smo se prerekli sem in tja, pa nismo prišli do konca. Ko sem imel tega dosti, sem odšel in s tem je bilo tudi konec seje. Drugi dan pride k meni predsednik »Adrije« pravnik L. Brunčko, ki se je z največjim porazumljenjem zavzemal za moj predlog. Izjavil je, da se hoče odbor Adrie poprijeti te stvari in me prosi, da bi sestavila memorandum in primeren načrt za slovenski provizorij. To se je tudi zgodilo. Spomenico z načrtom so podpisala vsa slovenska akademična društva v Pragi in so jo potem podala akademičnemu senatu, ki je po tozadevnih referatih vseh fakult v celem obsegu pritrdil predloženemu načrtu in dodal še nekaj svojih praktičnih tozadevnih nasvetov. Žal da slovenska delegacija ni le nič storila v parlamentu, da

bi vlada pristopila na ta načrt, ampak je večina temu načrtu celo nasprotovala in iskala rešitve našega vseučiliškega vprašanja v Krakovu in sedaj v Zagrebu, kjer slovenski visokošolec niti veljavnih izpitov ne more polagati.

Tako sem torej živel in rasel dobrih deset let v struji, v kateri sem se naučil med drugim tudi bolje spoznavati ljudi. Prišel sem do spoznanja, da socialne ideje ovladujejo le idealne značaje, in teh sem žal srečal v svojem življenju razmeroma malo. Prav tako malo, kakor jih malo vidimo danes vstrajati pod zastavo naših idej.

Spoznal sem tudi važno resnico, kako veliko in odločilno vlogo igra v socialnem življenju osebnost. Osebnost je bistvo vsakega idealnega značala. Brez idealnih značajev, ki morajo opravljati zamujeno socialno delo egoistov, bi ne bilo nobenega socialnega napredka. Želel bi si, da bi se osebnosti v našem javnem življenju bolj spoštovale, posebno, da bi ne bile osebnosti predmet onega nizkega boja, ki je karakteristična poteza slovenske žurnalistike.

Cil narodno-radikalnega gibanja je bil, da narodno preporojena mladina dvigne slovensko narodno idejo nad nivo dnevne politične fraze, ki se je v političnih bojih izrabljala danes proti tej, jutri pa proti oni stranki, in da jo postavi na kulturno socialen temelj. Začetnikom nove struje bilo jasno, da slovenski nacionalizem ne more obstajati zgolj v tradicionalni negaciji, sovraštvu in odporu proti nemški in italijanski narodnosti, temveč da mora postati нравna in trdna podlaga našega socialnega in kulturnega stremljenja. Bili smo si v svesti, da moremo v svoji živi narodni celoti najprej uresničiti svoje socialne in kulturne ideale; to naše prepričanje se izraža v prvi točki narodno-radikalnega programa, ki se glasi: »Slovenija se zmatra važnim organom v javni vseslovenski narodni organizaciji. Z bira in vzgaja slovensko akademično mladino; vsestransko radikalno delo za narodni obstoj in procvit bodisi v kulturnem, bodisi v narodnogospodarskem oziru smatra za prvo dolžnost vsakega Slovenijana. Tej dolžnosti se uklanjajo vse druge«. Da, prav vse; tudi dolžnosti do Jugoslovanstva in Slovanstva vobče. *Historia magistra vitae.* Resnično, da je koristno spoznavati pretéklósti; zakaj naša pre-

teklost ima tudi svoje pravice na našo sedajnost in bodočnost. Želim si, da bi vsi ti, s katerimi nas združuje preteklost, polna mladeniškega ognja in požrtvovalnega dela za slovenske narodne ideale, premišljali, ali se v svojem jugoslovanskem navdušenju niso spozabili nad slovenskimi ideali, zaradi katerih smo začeli narodno radikalno gibanje. Niti odpuščenje niti kompromis nas ne more več združiti, ako nas ne združi slovenska narodna ideja.

ERNEST RENAN:

KAJ JE NAROD?

Sklenil sem analizirati idejo, ki je na pogled jasna, ki pa zavaja često k najhujšim zmotam. Oblike človeške družbe so kaj raznovrstne. Velike nagromadbe *) ljudi, kakor je Kitajska, Egipt, starodavna Babilonija; — pleme**) (rod), kakor Hebrejci ali Arabci; — mesto (občina) kakor Atene in Sparta; združitve različnih dežel, kakor ahemenidska država, rimski imperij, cesarstvo Karolingov; celote brez domovine, spojene z vezjo skupne vere, n. pr. izraelska, perzijska; — narodi, kakor Francija, Anglija in večina modernih evropskih samouprav, — konfederacije, kakor Švica, Amerika; — plemena (sorodstva), t. j. taka, ki jih spaja rasa, ali bolje, jezik, n. pr. Germani, Slovani, — vse to so načini grupacij, ki ekzistirajo ali pa so ekzistirale, in ki bi se ne mogle zamenjati brez usodnih napak. Za francoske revolucije se je mislilo, da je možno prenesti institucije malih neodvisnih mest kakor Sparta in Rim na naše velike narode s 30 do 40 milijoni duš. V naših dneh se dela še večja napaka: rasa se zamenjava z narodom (nacija) in etnografskim ali bolje rečeno jezikovnim skupinam se prisoja taka suvereniteta, kakor resnično ekzistujočim narodom. Skusimo priti h kakemu točnemu podatku v teh težkih vprašanjih, v katerih utegne najmanjša zamenjava glede smisla besed v začetku razprave povzročiti na koncu usodne zmote. Kar nameravamo mi storiti, je zelo kočljivo; to je takorekoč rezanje na živem telesu; hočemo preiskovati žive, kakor se navadno preiskujejo mrtvi. Pri tem pa bomo popolnoma hladni in nepristranski.

*) v orig. : „agglomérations“

**) » » : „la tribu“

I.

Od konca rimskega cesarstva ali bolje od razdelitve države Karla Velikega vidimo zapadno Evropo razdeljeno na narode, od katerih so nekateri v gotovih dobah skušali utrditi nadvlado nad drugimi, ne da bi se jim to bilo kedaj trajno posrečilo. Česar niso dosegli niti Karel V., niti Ludovik XIV. ter Napoleon I., tega po vsej priliki ne bo mogel nikdo niti v bodočnosti. Ustanovitev kakšnega novega rimskega imperija ali pa nove države Karla Velikega je postala nemogoča. Raznoličnost Evrope je prevelika, da bi poskus svetovne vlade ne izzval zelo naglo koalicije, ki bi vrgla vladeželjni narod nazaj v njegove naravne meje. Nekako ravnotežje je zasigurano za dolgo časa. Francija, Anglija, Nemčija, Rusija bodo še gotovo vrsto let kljub nevarnostim, ki jim bodo morda grozile, zgodovinske individualnosti, bistveni deli šahovske deske, koje polja se neprenehoma menjavajo, a nikoli popolnoma ne strnejo.

Tako pojmovani narodi so nekaj čisto novega v zgodovini. Stari vek jih ni poznal, Egipt, Kitajska, stara Kaldejska niso bili na nobeni stopnji razvoja — narodi. To so bile črede, ki jih je vodil »sin solnca« ali pa »sin nebes«. Ni bilo torej egiptovskih državljanov ravno tako kakor ni kitajskih državljanov. Klasični starovek je imel republike ter municipalna kraljestva, konfederacije lokalnih republik, cesarstva; ni pa poznal naroda v smislu, kakor ga umevamo mi. Atene, Sparta, Sidon, Tir so majhna središča občudovanja vrednega patriotizma, toda to so mesta z razmeroma ozkim ozemljem. Galija, Hispanija, Italija so bile pred rimskim gospostvom skupki ljudstev, ki so bila često zvezana med seboj, toda brez osrednjih institucij, brez dinastij. Asirska država, perzijska država in kraljestvo Aleksandrovo niso bile »domovine«. Nikdar ni bilo asirskih patriotov; perzijsko kraljestvo je bilo razsežna fevdna država. Niti eden narod ne navezuje svojih početkov na velikansko aventuro Aleksandrovo, ki pa je bila vendar tako bogata na posledicah za občo zgodovino civilizacije.

Rimska država je bila bližje temu, da je »domovina«. Neprecenljiva dobrot, da so prenehale vojne, je povzročila, da se je začetkoma tako sovraženo rimsko gospostvo dokaj hitro priljubilo. Saj je bilo to veliko zedinjenje, sinonimno z redom, mirom in civilizacijo. V poslednjih dobah rimskega cesarstva je živelo v srcih izobražencev, prosvetljenih škofov in učenjakov pravo čuvstvo »rimskega miru«, nasproti grozečemu kaosu barbarstva. Toda cesarstvo, dvanajstkrat večje od današnje Francije, bi ne

moglo tvoriti države v modernem smislu. Razkol med vzhodom in zahodom je bil neizogiben. Poskusi ustanoviti galsko državo v III. stoljetju se niso posrečili. Šele germanska invazija je vpejlala v svet načelo, ki je pozneje služilo za podlago ekzistenci narodnostij.

Kaj pa so res storili germanski narodi od svojih velikih invazij od V. stoletja do poslednjih osvojitvev normanskih v X. stoletju? Temelj ras so izpremenili malo; toda uvedli so dinastije in vojaško plemstvo v znatne dele Zapada, ki so dobili ime svojih osvojevalcev. Odtod — »Francija«, Burgundsko«, »Lombardija«, pozneje »Normandija«. Skorajšnje pretežje frankovske države je obnovilo za hip edinstvo zapada; toda ta država razpade za vedno sredi IX. stoletja; verdunska pogodba začrta v principu neizpremenljive meje in odtakrat vidimo, kako se bližajo Francija, Nemčija, Anglija, Italija in Španija po potih, pogosto neravnih in preko tisoč težkoč in premen k svoji popolni narodni ekzistenci, kakoršna se razvija danes pred nami.

Kaj pa karakterizira pravzaprav te različne države? To je strnjenje (fuzija) rodov in plemen, iz katerih sestajajo. V deželah, ki smo jih ravnokar našteli, ni nič analognega temu, kar najdete v Turčiji, kjer so Turki, Slovani, Grki, Armenci, Arabci, Sirci in Kurdi danes med seboj ravnotako različni kakor na dan turške osvojitve.

Dve bistveni okolščini sta prispevali k temu rezultatu. Predvsem dejstvo, da so germanska plemena sprejela krščanstvo, odkar so imela nekoliko trajnejše stike z grškimi in latinskimi narodi. Kadar sta zmagovalec in premaganec iste vere, ali bolje, kadar zmagovalec sprejme vero premaganca, se turški sistem, t. j. absolutno razločevanje ljudi po veri, ne more več izvajati. Druga okolnost od strani osvojevalcev je bila ta, da so pozabili svoj lastni jezik. Vnuki Klodviga, Alariha, Gondebalda, Alboina in Rollanda so govorili že romanski. To dejstvo samo je bila posledica neke druge važne posebnosti: Franki, Burgundci, Gotje, Longobardi, Normani i. dr. so imeli namreč zelo malo žen svoje rase s seboj. Tekom več generacij so se ženili poglavarji sicer le z germanskimi ženami; toda njih konkubine so »latinke«, do jilje njih otrok so »latinke«; vse pleme se ženi s latinskimi ženami; vsled tega je bil usojen germanskima »lingua francica« ter »lingua gothica« le kratek obstoj od časa osvojitve romanskih dežel po Frankih in Gotih. V Angliji ni bilo tako; kajti anglo-saksonska invazija je imela gotovo mnogo več žen s seboj; bretonsko prebivalstvo je zbežalo, sicer pa latinščina takrat ni več, oziroma

sploh ni nikoli popolnoma gospodovala v Britaniji. Če bi se bilo v V. stoletju v Galiji splošno govorilo galski, bi Klodvig in njegovi ljudje ne bili opustili germanščine — galščini na ljubo.

Odtod ta glavni fakt, da je vzlic skrajno krutim šegam german-skih osvojevalcev postal tekom stoletij znak, ki so ga vtisnili, — znak naroda samega. ‚Francija‘ je zelo pravilno postalo ime de-že, v katero je bila vdrla le neznatna manjšina Frankov. V X. stoletju, v prvih »chansons de geste«, ki so tako dovršeno zrcalo duha časa, so vsi prebivalci Francije — Francozi. Misel o različnosti ras v francoskem prebivalstvu, ki je še pri Gregorju de Tours tako očitna, se na nobeni stopnji ne pojavlja pri francozskih pisateljih in pesnikih, ki so živeli po Hugu Capet-u. Razlika med plemenitimi in priprostimi je kar najbolj naglašena; toda razlika med tem ali onim ni v ničemer razlika r a s e; to je le razlika v pogumnosti, v navadah ter v vzgoji, ki prehaja dedno; misel, da je vir vsega tega kaka osvojitev, ne prihaja nikomur več v misel. Napačni sistem, po katerem baje izhaja plemstvo od kakega privilegija, podeljenega od kralja za velike narodu izkazane usluge, ravnotako kakor je baje vse plemenito pravzaprav poplemeničeno, ta sistem se je uveljavil kakor dogma od XIII. stoletja. Isti proces se je vršil po preteku skoro vseh normanskih osvojitvev. Koncem ene ali dveh generacij se osvojevalci niso več ločili od ostalega prebivalstva; vendar je bil njihov vpliv globok; dali so osvojeni zemlji plemstvo, vojaške šege ter patriotizem, ki ga prej nimela.

Pozabljenje, dà, rekel bi celo, da tudi zgodovinska zmota so bistven činitelj pri tvorbi kakega naroda in takó se dogaja, da je napredek zgodovinskih študij pogosto nevarnost za narodnost. Historična raziskovanja nam osvetljujejo nasilja, ki so se godila ob začetku vseh političnih formacij, tudi onih, katerih posledice so bile najblagodejnejše. Enotnost se dela vedno le z brutalno silo; zedinjenje severne in južne Francije je bilo rezultat uničevanja in neprestanih grozot tekom malone enega stoletja. Francoski kralj, ki je, da se tako izrazim, idealen tip stoletnega kristalizatorja; francoski kralj, ki je ustvaril najbolj dovršeno narodno enotnost, ki je kdaj ekzistirala; ta francoski kralj, če ga vidimo preblizu, izgubi svoj čar; narod, katerega je bil tako zenačil, ga je proklel, in danes vedo le prosvetljeni duhovi, kaj je pomenil in kaj je storil.

Ti veliki zakoni zgodovine zapadne Evrope postajajo vidni ravno vsled kontrastov. V podjetju, ki je je kralj Francije deloma s svojo tiranijo, deloma s svojo pravičnostjo tako čudovito dovršil, je mnogo drugih dežel omagalo. Pod krono svetega Štefana so ostali Madžari in Slovani ravnotako ločeni, kakor so bili pred osemsto leti. Habsburška dinastija ne le ni spojila različnih plemenskih elementov svojih dežel, temveč jih je celó držala ločene ter jih često izigravala ene proti drugim. Na Češkem sta češki i nemški živelj tako drug na drugega nagromadena kakor olje in voda v steklenici. Turška politika delitve narodnostij po veri je imela mnogo težje posledice; povzročila je razpad Orienta. Vzemimo mesto kakor Solun ali Smirna; tam najdemo pet ali šest občin (fr. *communautés*), od katerih ima vsaktera svoje spomine in ki nimajo med seboj skoro ničesar skupnega. Ali bistvo naroda je ravno v tem, da imajo vsi posamezniki mnogokaj skupnega, kakor tudi v tem, da so vsi mnogokaj pozabili. Noben francoski državljani ne vé, je-li Burgundec, Alan, Tajfal ali Zapadni Got; vsak francoski državljani mora pozabiti svetojernejsko noč ter pokolje na jugu v XIII. stoletju. Danes ni na Francoskem deset rodbin, ki bi mogle dokazati frankovski izvir in še tak dokaz, tudi če bi se posrečil, bi bil bistveno pomanjkljiv vsled tisoč neznanih križanj, ki lahko prevržejo vse sisteme genealogov.

Moderni narod je torej historičen, iz cele vrste v istem smislu konvergujočih faktov dosežen rezultat. Enkrat je bila to dinastija, ki je udelevila enotnost, kakor je to pri Franciji, potem zopet direktna volja provinc, kakor v slučaju Nizozemske, Švice in Belgije; zopet je bil to splošni duh skupnosti, ki je počasi zmagal nad kapricami fevdalstva, kakor v slučaju Italije in Nemčije. Vedno je globok »raison d'être« vodil k tem političnim tvorbam. Principi se v podobnem slučaju pojavljajo v zelo nepričakovanih presenečenjih. Videli smo v naših dneh, kako se je Italija združila vsled svojih porazov in kako je bila Turčija razdejana vsled svojih zmag. Vsak poraz je pospeševal osvobojenje Italije; vsaka zmaga je uničevala Turčijo; kajti Italija je narod, a Turčija razun Male Azije nikakor.

Zasluga Francije je, da je proglasila, da ekzistira narod sam po sebi. Ni nam treba smatrati to za zlo, če nas svet posnema. Princip naroda je naš. Ali kaj je torej narod? Zakaj je Holandska narod, dočim Hanover ali velika vojvodina Parmaska ne? Kako da vztraja Francija pri tem, da je narod, ako je princip, ki ga je ustvarila, izgini? Kako da je Švica, ki ima tri jezike, dve veri,

tri ali štiri rase, narod,*) dočim na pr. Toskana, ki je tako homogenska, ni. Zakaj je Avstrija država in ne narod? V čem se princip narodnostij razločuje od principa ras? To so točke, katere hoče misleči duh fiksirati, da pride sam s seboj na jasno. Svetovne zadeve se sicer nikakor ne rešujejo s takšnimi razmotrivanji, toda vestni ljudje hočejo zanesti v to snov nekoliko jasnosti ter urediti in razvozlati zmešnjave, v katere se zapletajo površni duhovi.

II.

Po mnenju nekaterih političnih teoretikov je narod predvsem dinastija, ki predstavlja nekdanjo osvojitvev, katera je bila začetkoma le vsiljena, pozneje pa od mase ljudstva pozabljena. Po trditvi omenjenih politikov se končava grupacija provinc (dežel), ki jo je izvedla dinastija s pomočjo svojih vojskâ, ženitev in pogodeb z dotično dinastijo. Resnica je, da je bila večina modernih narodov ustvarjena od rodbine fevdalnega izvira, ki je sklepala zakonske sveze za zemljo in ki je bila neke vrste stožer centralizacije. Meje Francije l. 1789 niso kazale nič naravnega niti potrebnega. Široki pas, ki ga je vladarska hiša Kapetovičev pripojila k ozkim mejam verdunske pogodbe, je bil pač osebna pridobitev te hiše. V dobi, ko so se vršile te aneksije, ni nikdo mislil niti na naravne meje, niti na narodna prava niti na voljo provinc. Združitev Anglije, Irskega in Škotskega je bila ravnotako dinastičen čin. Italija zato tako dolgo ni postala enoten narod, ker nobena njenih vladarskih hiš ni postala središče zedinjevanja. Čudno je, da je ravno od neznatnega otoka Sardinije, dežele, ki je jedva italijanska, dobila kraljevski naslov.**) Nizozemska, ki se je ustvarila sama s činom junaške odločnosti, je vendar sklenila tesno zvezo s hišo Oranžcev, nastala pa bi za njo resna nevarnost, ko bi ta zveza začela popuščati.

Ali je pa končno takšen zakon absoluten? Gotovo ne. Švica in Zedinjene države, torej državi, ki sta nastali kot konglomerat postopnega pridruževanja, nimata nikake dinastične podlage. Nočem razpravljati o tem vprašanju, v kolikor se tiče Francije. Treba bi bilo poznati skrivnost bodočnosti. Rečemo samo, da je bilo to veliko francosko kraljestvo tako silno narodno, da se je dan po njegovem padcu mogel narod vzdržati brez njega. Po-

*) Trditev, da so Švicarji narod v pravem pomenu besede, se nam zdi neupravičena; res je le, da nahajamo zarodke take narodnosti, zarodke, o katerih se ne ve, če iz njih nastane kdaj življenja sposoben narod Švicarjev. Opomba uredništva.

**) Savojska dinastija ima svoj kraljevski naslov le od posesti Sardinije (1720). Op. pisat.

tem pa je XVIII. vek vse spremenil. Človek se je bil vrnil po stoletjih ponižanja k antičnemu duhu, začel je ceniti samega sebe, začel je misliti na svoje pravice. Besedi »domovina« in »državljan« sta dobili zopet svoj pomen. Tako se je mogla izvršiti najdrznejša operacija, kar se jih dogodilo kedaj v zgodovini, operacija, ki bi se dala primerjati v fiziologiji poizkusu oživiti telo, kateremu je bilo izrezano srce in možgani, tako, da brez tega živi naprej v svoji prvotni identičnosti.

Treba je torej pripustiti, da more narod ekzistirati tudi brez dinastičnega principa, da celó, da se narodi, ki so jih ustvarile dinastije, lahko ločijo od te dinastije, ne da bi radi tega prenehali eksistirati. Staro načelo, ki se ozira le na pravice vladarjev, se ne da več vzdržati. Razen prava dinastij imamo danes tudi pravo narodov. Na kakšen kriterij naj postavimo to pravo narodov. Po kakšnem znamenju naj je spoznamo? Iz katerega konkretnega dejstva je naj izvajamo?

I. — Iz rase — bi jih več reklo s sigurnostjo. — Umetne delitve, ki izvirajo iz fevdalstva, iz vladarskih ženitev, iz diplomatskih sestankov, sloné na slabih nogah. Kar ostaja trdno in stalno, to je rasa ljudstev. To je ono, kar ima neko pravico, neko upravičenost. Germansko pleme ima na pr. po teoriji, ki jo ravnokar razlagam, pravico zbrati raztresene ude Germanstva, tudi če se ti udje ne žele znova združiti. Pravo Germanstva nad tako deželo je močnejše od prava prebivalcev dežele nad samimi seboj. — Na ta način se ustvarja nekako pravo prve vrste podobno onemu kraljev po božjem pravu; na mesto prava narodov se postavlja pravo plemenstva. To je usodna zmota, ki bi uničila evropsko civilizacijo, če bi si pridobila splošno veljavo. Kakor je narodnostno načelo pravično in primerno, tako je načelo prvo rednega prava rase ali plemenstva ozkosrčno in polno nevarnosti za resnični napredek.

Priznavamo, da je bil rasovni moment v starodavnih rodovih oziroma mestih izredne važnosti. Staroveški rod oziroma mesto je bilo le razširjena rodbina. V Sparti in v Atenah so si bili vsi državljani več ali manj v sorodu. Ravnotako je bilo pri Izraelcih in še danes je tako pri arabskih rodovih. Iz Aten, iz Sparte ter od izraelskega rodu preidimo v rimsko cesarstvo: Položaj je tu povsem drugačen. Ta velika aglomeracija mest ter popolnoma različnih provinc, ki jo je najprvo ustvarilo nasilje in ki so jo pozneje držali skupni interesi, zadaja rasovni ideji najtežji udarec. Krščanstvo s svojim značajem vesoljnosti in absolutnosti deluje

še izdatneje v istem smislu; z rimskim cesarstvom je sklenilo tesno zvezo in vsled teh dveh nenavadnih združujočih sil je plemensko pravo za stoletja izključeno iz mej človeške možnosti.

Invazija barbarov je bila, dasi se zdi drugače, eden izmed mnogih korakov na tej poti. Barbarska kraljestva nimajo ničesar etničnega na sebi; določa je le kaprica ali moč osvojevalcev. Rasa ljudstev, katera so podjarmili, je bila za-nje deveta briga. Karol Veliki je obnovil na svoj način to, kar je bil Rim že storil, namreč enotno državo, obstoječo iz najraznovrstnejših ras; avtorjev verdénske pogodbe, ki so neizbrisno zarisali dve veliki črti od severa na jug, niti najmanj ni skrbela rasa ljudstva, ki se je nahajalo na desno ali na levo mejne črte. Premikanja mejâ, ki so se vršila tekom svednjega veka, so bila takisto izven vsake etnografske tendence. Če je prišla politika vladarske hiše Kapetovičev do tega, da je zedinila pod imenom Francije približno ozemlje nekdanje Galije, ni to nikakor posledica tendence, ki bi jo izražale te dežele, da se združijo s sorodnimi plemeni. Province: Dauphiné, Bresse, Provence, Franche-Comté se niso več spominjale skupnega izvira. Vsa galska zavest je izginila od II. stoletja po Kr. in le izobrazba naših dni je retrospektivno zopet našla individualnost galskega značaja.

Etnografska razmotrivanja torej niso odločevala pri določitvi modernih narodov. Francija je po rasi keltska, iberska in germanska; Nemčija je germanska, keltska in slovanska. Italija je dežela, kjer so plemena najbolj zmešana. Galci, Etruski, Pelasgi, Grki, da ne govorim o mnogih drugih elementih, se tu križajo v nerazločljivo mešanico. Britski otoki predstavljajo v svoji celoti mešanico keltske in germanske krvi, katere sorazmerja je izredno težavno določiti.

Resnica je le to, da čiste rase sploh ni in da bi zidal politiko na oblakih, kdor bi jo snoval na podlagi plemenske analize. Prav v najiminentnejših deželah, v Angliji, Franciji in Italiji, je kri najbolj pomešana. Ali dela Nemčija v tem oziru izjemo? Ali je to res čistogermanska zemlja? Kolika iluzija! Ves jug je bil galski (keltski), ves vzhod začeni od Labe je slovanski. In ali so oni deli, ki se imajo za popolnoma čiste, res tako čisti? Tu se dotikamo enega izmed problemov, pri katerih je zelo važno, da imamo jasne predstave ter se tako izognemo zmotam.

Diskusije o rasah so brez konca, ker rabijo besedo »rasa« historiki-filologi ter antropologi-fisiologi v dveh docela različnih pomenih. Za antropologe ima rasa isti pomen kakor v zoologiji, označuje namreč resnično pokolenje, krvno sorodstvo; a študij

jezikov in zgodovine ne vodi k istim delitvam kakor fiziologija. Besedi »brahicefal« ter »dolihocefal« nimata prostora niti v zgodovini niti v filologiji. V skupini ljudi, ki tvori celoto arijskih jezikov in tvori predmet arijske teorije, so bili že brah-in dolihocefali. Isto se mora reči o prvotni skupini, ki je tvorila t. zv. semitske jezike. Z drugimi besedami: zoološki ali rasovni početki človeštva so neizmero starejši kakor so početki kulture, civilizacije in jezika. Prvotna arijska, prvotna semitska ter prvotna turanska skupina niso imele nikaké fiziološke ali plemenske enotnosti. Te skupine so zgodovinski rezultati, ki so nastali v gotovi dobi, recimo pred 15.000 ali 20.000 leti, dočim se zoološki početek človeka izgublja v neprodorni temi pradavnine. To, kar imenujejo filologi in historiki germansko raso, je broz dvoma zelo samobitna familija človeškega rodu. Ali pa je to tudi familija v antropološkem smislu? Nikakor ne. Germanska individualnost se pojavlja šele par stoletij pred Kr. Saj vendar niso privreli Germani takrat kar iz tal. Pred tem časom pač niso imeli svoje posebne individualnosti, ampak so bili zmešani s Slovani v veliki nepoznani masi t. zv. Skitov. Anglež je danes pač tip v človeški družbi; a tip tega, kar se navadno zelo nespretno imenuje anglosaksonska rasa,*) ni niti Bretonec iz Cezarjeve dobe, niti Anglo-Saksonec izza Hengista, niti Danec izza Knuta, niti Norman izza Viljema Osvojevalca; ampak je rezultanta vsega tega. Francoz ni ne Galec, ne Frank, ne Burgundec; on je to, kar se je izkuhalo iz velikega kotla, v katerem so se pod patronanco francoskega kralja zvarili skupaj najrazličnejši elementi. Prebivalec otokov Jersey-a ali Guernesey-a se gledé pokolenja v ničemer ne razlikuje od normanskega prebivalstva bližnje obale. V XI. stoletju bi najbistrejše oko ne bilo moglo opaziti na obeh straneh preliva niti najmanjše razlike. Le brezpomembne okolščine so vzrok, da Filip Avgust ni priklopil k ostali Normandiji tudi teh otokov. Tako ločeni eni od drugih skoro sedem sto let, so si postali omenjeni ljudje ne le tuji eni drugim, ampak docela različni. Rasa, kakor jo mi historiki razumevamo, je torej nekaj, kar se lahko dela in presnavlja. Študij rase je glavna stvar za učenjaka, ki se bavi z zgo-

*) Germanski življi v Zedinjenem kraljestvu niso mnogo močnejši nego so bili v Franciji v času, ko je imela ta še Alzacijo in Metz. Germanski jezik je zavladal na Britskih otokih edino zato, ker tam latinščina ni nikoli popolnoma izpodrinila keltskih narečij, kakor je to bilo n. pr. v Galiji.

dovino človeštva; ni pa zá-njo mesta v politiki. Instinktivna zavest, ki je odločevala pri stvaritvi evropske karte, se ni ozirala prav nič na raso in že prvi narodi Evrope so narodi z bistveno mešano krvjo.

Rasa, začetkoma glavni činitelj, izgublja vedno bolj na svoji važnosti. Zgodovina človeštva se bistveno razločuje od zoologije. Tu rasa ni vse kakor pri glodavcih ali pri mačkovitih živalih, saj nam ni mogoče hoditi po svetu preiskovat ljudem lobanje, potem pa jih grabiti za vrat z besedami: »Ti si naše krvi; ti si naš!« Razun antropoloških znakov imamo namreč tudi pamet, pravico, resnico in lepoto, ki je vsem ljudem ista. Saj vidite, da ta rasovna politika ni sigurna; vi jo izrabljate danes proti drugim, jutri pa se bo obrnila proti vam samim. Ali je res nemogoče, da bi Nemce, ki so tako visoko vzdignili prapor rase, obiskali enkrat Slovani ter analizirali imena vaší na Saskem in v Lužici, poiskali zopet meje Ljuticev in Bodrcev (Obotritov) ter zahtevali račun za krvave pokolje in druga grozodejstva, ko so Otoni kar trumoma prodajali njih pradede v sužnost? — Za nas vse je le dobro, če znamo pozabiti.

Jaz imam zelo rad etnografijo; to je nenavadno zanimiva veda: toda kakor si jo želim svobodno, tako želim tudi, da se ne zlorablja v politične namene. V etnografiji se menjavajo sistemi kakor v vseh vedah. Ali se pa naj menjavajo narodi s sistemi vred? Meje držav bi sledile fluktuacijam vede! Patriotem bi bil odvisen od več ali manj paradokсне razprave. Prišel bi kdo in bi rekel domoljubu: »Ti si se motil, prelival si svojo kri za to ali ono stvar; mislil si, da si Kelt; ne, ti si German.« Potem, deset let pozneje se ti bo zopet reklo, da si Slovan. Da ne pačimo znanosti, ne zahtevajmo od nje, da ona odločuje o teh problemih, v katerih je zastopano toliko interesov. Bodite prepričani, da bi jo bilo treba pogosto obdolžiti podkupljivosti, če bi jo pripravili do tega, da podaja snov diplomaciji. Njena naloga je višja: zahtevajmo od nje čisto navadno le — resnico.

II. — Kar smo ravnokar rekli o rasi, se mora reči tudi o jeziku. Jezik vabi, a ne sili k zedinjenju. Združene države in Anglija — ter španska Amerika in Španija govorita isti jezik, a ne tvorita en sam narod. Nasprotno, Švica, ki je tako dobro urejena, ker je nastala vsled soglasne volje raznih svojih delov,

šteje tri ali štiri jezike. V človeku je pač še višjega kot jezik, namreč volja. Volja Švice, da bode združena vzlic različnosti svojih idiomov, je mnogo važnejše dejstvo nego podobnost kakega neredko vsiljenega jezika.

Častno za Francijo je, da ni nikdar skušala doseči edinstvo jezika s prisilnimi sredstvi. Ali mar ni mogoče imeti ista čustva in iste misli ter ljubiti iste reči v različnih jezikih? Govorili smo ravnokar, kako nedopustno bi bilo, če bi bila mednarodna politika odvisna od etnografije. Nič bolje bi ne bilo, če bi se ravnala po primerjajočem jezikoslovju. Pustimo tem zanimivim študijam popolno prostost; ne mešajmo jih k nečemu, kar bi motilo njih mirni razvoj. Politična važnost, ki se pripisuje jezikom, prihaja od tega, ker se smatrajo ti za znak rase. Nič ni bolj pogrešenega! Prusija, kjer se danes ne govori več drugače kot nemški, je še pred nekoliko stoletji govorila slovanski; keltske dežele govore angleški. Galija in Španija govorita idiom nekdanje Albe Longe, Egipt govori arabski itd., primeri so neštevilni. Tudi v samih početkih ni značila podobnost jezika obenem podobnosti rase. Vzemimo praarijsko ali prasemitsko pleme; že v njem so se nahajali sužnji, ki so govorili isti jezik ko njih gospodarji; toda suženj je bil prav pogosto druge rase nego njegov gospodar. Da še enkrat ponovimo: ta delitev jezikov na indo-evropske, semitske in druge, ki jo je s tako čudovito smelostjo postavilo primerjajoče jezikoslovje, se ne ujema z delitvijo antropologije. Jeziki so zgodovinske tvorbe, koji nam zelo malo povedó o krvi tistih, ki jih govore, in ki bi ne mogli omejiti svobode človeku, kadar izbira rodbino, s katero se hoče združiti za življenje in smrt.

To izključno poudarjanje jezika ima ravnotako kakor precejevanje rase svoje nevarnosti, svoje slabe strani. Kadar kdo oboje pretirava, se zapre v določeno kulturo, ki jo smatra za narodno, ter se tako obdaja s kitajskim zidom. Zapušča svobodni zrak, ki ga dihamo na širnem polju človeštva, ter se zapira v konventikle rojakov. Nič ni slabšega za duha, nič pogubnejšega za civilizacijo. — Ne opustimo temeljnega načela, da je človek pametno in nravno bitje, že predno je bil uvrščen v to ali ono jezikovno skupino, predno je bil član te ali oně rase, pripadnik te ali one kulture! Poglejte velike može renesance: niso bili ne Francozi, ne Italijani, ne Nemci. Našli so po svojih stikih z antiko

skrivnost resnične duševne izobrazbe, kateri so posvetili dušo in telo. In kakó dobro so storili! —

III. — Vera ne bi mogla več dati zadostne podlage za postanek moderne narodnosti. Izpočetka je zavisela vera celo od socialne skupine. Socialna skupina je bila razširjenje rodbine. Vera ter nje obredi so bili obredi rodbine. Atenska vera je bila kult Aten samih, njih mitičnih ustanoviteljev, njih zakonov ter običajev. Vsebovala ni nikake dogmatične teologije. Ta vera je bila v pravem pomenu besede državna vera. Kdor se je branil jo spoznavati, ni bil Atenec. To je bil v bistvu kult poosebljene Akropole. Priseči na žrtveniku Aglaura*) je značilo izreči slovesno prisego, da hoče dotičnik umreti za domovino. Ta vera je bila nekako ekvivalent tega, kar je pri nas akt žrebanja ali pa kult zastave. Braniti se tega kulta je pomenilo isto, kar bi bilo v naših modernih družbah braniti se vojaške službe. To je bilo toliko kakor izjava, da dotični ni Atenec. Na drugi strani pa je zopet jasno, da takšen kult ni imel smisla za Neatenca. Saj pa se tudi ni izvrševal nikak proselitizem, da bi se tujcem ta kult vsiljeval; atenski sužnji ga niso izvrševali. Podobno je bilo v nekaterih malih republikah srednjega veka. Kdor ni prisegal pri sv. Marku, ni bil dober Benečan; tako tudi ni bil dober Amalfitanec, kdor ni povzdigoval sv. Andreja nad vse druge svetnike v raju. V teh malih občinah je bilo to, kar je bilo pozneje preganjano in zatirano, — zakonito ter je imelo tako malo posledic, kakor če se pri nas vošči družinskemu očetu veseli god ali pa želi vse dobro k novemu letu.

Tako je res bilo še v Sparti in v Atenah, a ne več v kraljestvih, ki so vzrastla iz Aleksandrovih osvojitvev, zlasti pa ne več v rimski državi. Persekucije Antioha Epifana, da pripravi Orient do češčenja Jupitra Olimpskega, ter preganjanja v rimskem cesarstvu, da se ohrani nekaka tobožnja državna vera, so bila pregreha, zločin, prava absurdnost. V naših dneh je položaj povsem razjasnjen. Ni več enolično verujočih mas; vsakdo veruje in spoznava na svoj način, kar more in kakor hoče. Državnih ver ni več; danes je mogoče biti Francoz, Anglež, Nmec, najsi bode kdo katolik ali protestant ali izraelit ali pa brezkonfesijonalec. Vera je postala individualna stvar, tiče se le vesti posameznika. Narodi se ne dele več na katoliške, protestantske itd. Vera, ki je bila pred 52 leti tako važen činitelj pri postanku Belgije, je ohranila ves svoj pomen le v notranjosti posameznika; toda ona je

*) Aglaurus — Akropola sama — ki se je žrtvoval za rešitev domovine. Op. pis.

skoro popolnoma prenehala biti eden izmed tistih znakov, ki ločijo narode.

IV. — Skupnost interesov je gotovo mogočna vez med ljudmi. Ali pa so sami interesi tudi že dovolj, da ustvarijo narod? Menim, da ne. Skupnost interesov dela pač trgovske pogodbe. Narodnost pa ima tudi čuvstveno stran; ona je duša in telo obenem. »Carinska zveza« še ni domovina.

V. — Zemljepis, namreč to, kar imenujemo naravne meje, igra gotovo važno vlogo pri delitvi narodov. Zemljepis je eden izmed glavnih činiteljev zgodovine. Reke so vodile plemena, gore so je ustavljale. Prve so pospeševale, druge pa omejevale zgodovinska gibanja. Ali pa se mar more tudi trditi, kakor nekteri mislijo, da so meje naroda začrtane na zemljevidu in da ima ta narod pravico si lastiti to, kar je baje potrebno, da si zaokroži gotove obrise, da doseže to ali ono goro ali reko, kateri prisoja a priori nekako omejevalno lastnost. Ni ga morda samovoljnjšega in pogubnejšega nauka; ž njim se opravičujejo vsa nasilja. Mar res ravno gore in reke tvorijo te takozvane naravne meje? Ni dvoma, da gore ločijo; toda reke vendar vse prej združujejo. Sicer pa vse gore ne morejo razkosati držav. Katere torej ločijo in katere ne? Od Biarritz-a do Torneje ni ustja reke, ki bi imelo bolj nego katero drugo omejevalni značaj. Če bi bila zgodovina hotela, bi imele Loara, Sena, Meža, Laba in Odra ravnotako ta značaj naravne meje, kakor Ren, kateri je tolikrat teptal temeljno pravo, ki je — volja ljudstva. Govori se o strategičnih vzrokih. Nič ni absolutnega; jasno je, da je treba delati mnogo koncesij potrebi. Ni pa potrebno, da gredó te koncesije predaleč, drugače bi naglašal vsakdo svoje strategične ugodnosti in to bi pomenilo vojno brez konca. Ne, zemlja ni več nego rasa, ki tvori narod. Zemlja daja substrat, polje boja in dela; človek pa daja dušo. Človek je vse pri postanku te svete stvari, ki se ji pravi ljudstvo. Za to pa ne zadostuje le nekaj materialnega. Narod je duhovni princip, ki se poraja iz globokih zapletljajev v zgodovini, je duhovna rodbina, ne pa skupina, ki je odvisna od kakovosti tál.

Pravkar smo videli, da za postanek takega duhovnega principa ni dovolj le rasa, jezik, interesi, narodnost vere, zemljepis ter strategične potrebe. Česa je torej še treba? Po tem, kar sem vam že prej povedal, preostaja le še malo in torej ne bom več dolgo skušal vaše potrpežljivosti.

III.

Narod je duša, duhoven princip. Dve stvari, ki sta pravzaprav le ena, tvorita to dušo, ta duhovni princip; ena v preteklosti, druga pa v sedanjosti. Ena je v posesti skupne bogate oporoke spominov; druga pa je sedanje soglasje, želja živeti skupaj, volja, da se še nadalje dobro izkorišča dedščina, ki je bila dobljena nerazdelno. Gospoda moja, človek se ne improvizira! Narod je kakor posameznik končni rezultat dolge preteklosti, polne truda in žrtev. Češčenje prednikov je prav posebno upravičeno, kajti predniki so iz nas naredili, kar smo. Junaška preteklost, veliki možje, slava — mislim tu resnično — to je socialni kapital, na katerega se postavlja narodnostna ideja. Če ima ljudstvo skupno slavo v preteklosti, skupno voljo v sedanjosti; če je izvršilo skupno velike čine in jih hoče še izvrševati, to je bistven pogoj, da je — en narod. Naša ljubezen je sorazmerna z žrtvami, ki smo jih doprinesli ter s hudim, ki smo je pretrpeli. Ljubimo hišo, ki smo jo postavili in ki jo izročamo zanamcem. Spartanski spev: »Smo, kar ste bili; bodemo, kar ste« je v svoji priprostosti skrajšana himna vsake domovine.

Ako ste v preteklosti dedščino slave in gorjá delili ter hočete v bodočnosti isto storiti; ako ste skupno trpeli, se veselili in upali, je to več vredno nego skupna carina ter ugodne strategične meje; to lahko razumete kljub različnosti rase in jezika. Rekel sem pravkar: »ako ste skupno trpeli;« da skupno trpljenje združuje bolj ko veselje. V narodnih spominih velja gorje več nego triumfi; kajti ono nalaga dolžnosti ter zahteva skupno prizadevanje.

Narod je torej velika solidarnost, ki jo združuje zavest že doprinesenih ter še nameravanih žrtev; predpoklada neko preteklost; vendar jo tudi v sedanjosti na kratko izraža jasno dejstvo: soglasna ter jasno izražena želja nadaljevati skupno življenje. Ekzistenca naroda je (naj se mi dovoli ta primera) nekak plebiscit vseh dni, kakor je ekzistenca posameznika vedna afirmacija življenja. O, vem, to je manj metafizično nego božje pravo, manj brutalno nego takozvano zgodovinsko pravo. Po mojem mnenju nima katerikoli narod večje pravice ko kralj reči kaki deželi: »Ti si moja lastnina, jaz te vzamem.« Dežela so za nas njeni prebivalci; če sploh kdo, se ima v tej stvari vprašati le prebivalstvo. Narod nima nikdar resničnega interesa na tem, da si prisvoji ali

obdrži deželo proti njeni volji. Volja narodov je naposled vendar edini pravilni kriterij, h kateremu se bo treba vedno vračati.

Pregnali smo torej iz politike metafizične in teološke abstrakcije. Kaj pa potem še preostaja? Preostaja še človek, njegove želje, njegove potrebe. Oddeljevanje in nazadnje razdrobljenje narodov — porečete morda — so posledica sistema, ki izroča svoje stare organizme nezadostno razjasnjenim voljam. Jasno je, da se v podobnem slučaju ne sme noben princip pretiravati. Resnice te vrste niso uporabne drugače ko v svoji skupnosti in na zelo splošen način. Volja človeka se izpreminja; kaj pa se na zemlji ne izpreminja? Narodi niso nič večnega. Enkrat so se začeli, enkrat končajo. Evropska konfederacija bo jih najbrž nadomestila. Toda to ni zakon stoletja, v katerem živimo. Dandanašnji je ekzistenca narodov dobra, dá potrebna. Njih ekzistenca je poročstvo svobode, ki bi bila izgubljena, če bi svet imel le en zakon in enega vladarja.

Po svojih različnih, često si nasprotujočih lastnostih služijo narodi skupnemu delu civilizacije; vsi prinašajo eno noto k temu velikemu koncertu človeštva, ki je v celotinajvišja idealna realnost, katero smo dosegli. Sami za-se imajo narodi seveda svoje slabe strani. Pogosto si mislim, da bi posameznik, ki bi imel napake, katere se smatrajo pri narodih za lastnosti, ki bi se opajal s prazno slavo, ki bi bil v tej točki ljubosumen, nevoščljiv ter nestrpen, ki bi ne mogel ničesar prenesti, ne da bi izdiral sabljo, bil najneznosnejši človek. Toda vsa ta nesoglasja v posameznem izginjajo v celoti. Ubogo človeštvo! Kaj si pretrpelo! Koliko izkušenj te še čaka! O, da bi te vodil duh modrosti ter te obvaroval neštevilnih nevarnosti, ki te čakajo na potu!

Hočem na kratko ponoviti: Človek ni suženj ne svoje rase, ne svojega jezika, ne svoje vere, ne toka rek, niti smeri gorstev. Velika skupina ljudi, ki ima zdravo pamet in vroče srce, ustvarja npravno zavest, ki se imenuje narod. Dokler preizkuša ta npravna zavest svojo moč v žrtvah, ki je terja odpoved posameznika v korist celote, je pravična, ter ima pravico do ekzistence. Če nastanejo dvomi o mejah, naj se vpraša prizadeta ljudstva. Ta pač menda imajo pravico imeti svoje mnenje o tem vprašanju. Temu se bodo seveda posmehovali oni »odlični« politiki, oni nezmotljivi, ki se motijo vse življenje in ki z višine svojih superiornih načel pomilujejo našo majhnost. »Vprašati ljudstva, hà, kakšna naivnost! To so pač tiste uboge francoske ideje, ki si domišljujejo, da bodo na-

domestile diplomacijo in vojsko z otročje priprostimi sredstvi.« — Počakajmo, gospoda! Naj mine kraljestvo odličnih! Učimo se prenašati preziranje močnih, Morda se bodo ljudje po mnogih neplodnih blodnjah zopet vrnili k našim skromnim izkušnjam. Sredstvo za to, da bomo imeli prav v bodočnosti, je v gotovih časih — znati ravnodušno prenašati sodbo, češ smo »iz časovnega toka.«

Prevel — ug —.

DR. M. ROSTOHAR:

ČASU PRIMEREN ODGOVOR.

Hrvaški profesor R. K. je napisal pred meseci v nekem slovenskem dnevniku »Nekoliko besed v pravem času« hoteč na podlagi zgodovine dokazati upravičenost ilirizma. Ker dobi ilirizem zasluženega odgovora od strani naših kulturnih zgodovinarjev, zato se omejim na najbolj kričeče netočnosti, ki si jih je prof. R. K. dovolil »prikazovati« slovenskemu občinstvu.

Jedro njegovih izvajanj je tako:

(I.) Jugoslovani so se v drugi polovici šestega stoletja naselili v svojo sedanjo domovino kot ena etnološka ali plemenska celota pod imenom »Slovenci« (?) in so zasedli ves Balkanski polootok in alpske kraje od morja do Donave ter izvira Drave in Mure. Ta celota je štela mnogo majhnih razrodov, plemen (sic!),

Najprej so nastale razne etnološke ali kakor pravi prof. R. K. etniške oblasti »Slovenije« (?) imenovane. Iz teh pa so nastale vsled nevarnosti na periferijah politiško državne tvorbe, in kot take so dobile posebna imena politiške veljave. Jezik teh politiških tvorb pa se je nazival po stari etnološki celoti *slovenski*, v domačih in tujih beleškah. Tristo let pozneje pa car Konstantin Porfirogenet ni imel več predseboj »Slovenov«, ampak države: bolgarsko, hrvatsko in Srbsko; slovenska Karantanija (Gorotanja) je bila v sklopu nemške države in se za njo ni zanimal. Na Balkanu so mu bili »Slovenci« je še oni preostanki, ki si niso vstvarili države. Napačen pa je Porfirogenetov nazor, da so Hrvatje in Srbi kot politiška celota prišli od severa potem, ko je bila doselitev »Slovenov« že dovršena, in jih prikazuje kot nekaj novega in posebnega. Tako n. pr. že od početka niso bili Hrvati samo Hrvati, ampak tudi Slovenci (za vlade Ljudovita Posavskega) in Neretjani, ki se danes ne nazivljejo za Srbe, so mu bili Srbi, zato ker so spadali pod oblast srbskega velikega

župana. Tega krivega prikazovanja so se poprijeli učenjaki Koptar in Miklošič, ki sta trdila, da so Hrvati in Srbi dva različna naroda. Da bi Srbe in Hrvate mogli predstavljati kot posebna etnološka naroda, sta ustvarila teorijo po Porfirogenetovem prikazovanju o poznejši doselitvi Srbov in Hrvatov. To je bila »njihova volja, ne le prepričanje«.

Toda politiške tvorbe hrvaške in srbske so razpale na več manjših političnih tvorb, izmed katerih je vsaka zahtevala »narodni obstanek«. Nastala so razna imena, narodna in jezična in kaos je bil grozen. Pa zdrav razum naroda je občutil potrebo, da se povsod tam, kjer se enako govori, tudi enako piše, zato so hrvatski kajkavci in čakavci pod vplivom Zagrebških Ilircev sprejeli jezik, v katerem so pisali takrat Srbi. Tako je prišlo do tega, da danes noben pameten človek ne govori več, da obstoji narod in jezik hrvaški in srbski, nego se reče, da je en jezik, ki se imenuje hrvaški in srbski in en narod, ki se zove hrvaški in srbski. Zagrebški Ilirci so imeli le srca in zmožnosti, proglasiti to, kar je v resnici v narodu že obstajalo.

(II.) Jugoslovani niso bili srečni v svoji novi domovini. »Slovenci« so padli pod Nemca in izgubili večjo polovico svojega ozemlja. Panonijo so uničili Madžari. Na Balkanu so se Slovenci (sic!) izgubili na Grškem in v Albaniji, a znatne državne točke Hrvatov, Srbov in Bolgarov so se dvigale in padale, dokler niso končno popolnoma propale. Slovenski rod se je raztepel na vse strani in tako dočakal XIX. stoletje, ko so se začeli vstvarjati narodi v sedanjem kulturnem, ne političnem zmislu, vračajoč se k svojemu etnološkemu izvoru (!?)

Stremljenje po velikem razvoju in kulturnem napredku se je lotilo tudi Hrvatov, Srbov in Slovencev. In kaki národi so bili: Kranjci, Štajerci, Hrvati, Slavonci, Bosanci, Dalmatinci, Srbi, Črnogorci itd.? Karikature narodov! Vsi so pa stremili za kulturo, le pomagati si niso znali. Tu je prišel kot rešilno sredstvo Gajev Ilirizem, ki je združil razdeljeno Jugoslovanstvo v tri narode: Bolgare, Srbo-Hrvate in Slovence. Ilirizem je svoje delovanje le začel, ni ga pa dovršil; narodna misel torej ni izvršila svoje vloge, dokler ne bodo vsi Jugoslovani eden narod. Tej skupni ilirski misli se je pridružil cel Balkan (!?) in Slovenci se ji ne smejo oddaljevati, ampak jaderno jo moramo ubrati za Hrvate, pravi prof. R. K., ki je hotel s tem reči: Jugoslovani so bili sprva ena nerazločna plemenska celota, katero je razbila v njeni novi domovini še le politika in zgodovinske okolnosti, ilirizem

jih hoče zopet zediniti v eno narodno celoto, zato moramo ilirizem podpirati.

Tendenca teh izvajanj je dovolj jasna, ne pa tako dokazi, s katerimi je hotel R. K. podpreti svoja izvajanja. Najprej je treba zavrnilo popolnoma napačno »prikazovanje«, češ da so se južni Slovani, ki so danes skristalizirani vsaj v treh različnih narodih: slovenskem, bolgarskem in srbskem, naselili v svoja sedanja bivališča v istem času in pod enim skupnim imenom »Slovenci«. To je le filologična hipoteza, ki je v novejšem času kljub Jagičevi avtoriteti postala prav maloverjetna. Novejša zgodovinska in arheologična raziskovanja govore namreč drugače. Ta nam izpričujejo, da so se Slovani iz svoje stare zakarpatske domovine selili ne kot ena plemenska celota, ampak kot plemensko že zelo raztrgana masa, kot nepregledna množica posameznih, med seboj že več ali manj ločenih rodov in plemen. Selili so se iz Zakarpatja že od II. stoletja sèm (ne še le od VI. stoletja, kakor to mnogi napačno trdijo) v današnje južne kraje, t. j. v Dacijo, Ilirikum, Panonijo in Karantanijo, kjer je bilo v tistih časih že vsepolno tujerodnih naselbin: Ilircev (Albancev), Dakov, Galcev, Grokov, Rimljanov itd.; selili so se pa postopno v presledkih od II.—VII. stoletja in večkrat pomešani z najrazličnejšimi neslovanskimi plemeni, kakor n. pr. s Kostoboki, Karpi, Sarmati, Goti, Skiti, Hunni in končno z Avari.¹⁾

Ta nešteta slovanska in poloslovanska plemena, katerih si nikakor ne smemo predstavljati kot milijonske ljudske skupine, stopajo v zgodovino ne le ločena in v zvezi s popolnoma heterogenimi ljudskimi skupinami, ampak so se s temi skupno celo vojskovala proti pozneje doseljenim slovanskim plemenom. Ta slovanska plemena so se tudi sicer večkrat med seboj bejevala zaradi zemlje in politične moči, kakor to pozitivno vemo n. pr. o »Bosnjakih« ter »Srbih«, moravskih, panonskih plemenih in dr.²⁾ Slovanska plemena torej v dobi svojega preseljevanja niso imela več skupne plemenske zavesti, kar pomeni, da je bila slovanska plemenska celota že takrat razbita; edini znak njih nekdanje skupnosti je bila njih jezikovna sorodnost, ki pa ni mogla igrati odločilne vloge v tistih časih, ko je bila duševna kultura na tako primitivni stopnji in ko je organizirana vojaško-

¹⁾ L. Niederle, *Slovanské Starožitnosti* II, 1.

²⁾ L. Niederle, l. c.

politična moč zaradi stalnih nevarnostij ljudskega preseljevanja bila največja privlačna sila posameznikov, ki vsak zase niso ničesar pomenili. Vsa plemenska zavest je bila takrat ne le pri slovanskih, ampak pri vseh primitivnih plemenih osredotočena v skupni vladarski hiši, največkrat pa v močni vladarski individualiteti. Temu dokaz so številne politične oblasti: Sklavinija, Hrvacija, Srbionon, Serbition, Srbija etc., ki so sprva koincidirale vsekako s plemenskimi enotami t. j. plemeni, pozneje pa so postale vsled svoje politične ekspanzivne sile kristaližačna moč raznih politično slabejših sorodnih in nesorodnih plemen ter rodov. Take politične tvorbe so bile v zgodovini človeštva vedno socialne reorte, kjer so se trli, mešali in asimilirali najheterogenejši socialni elementi v novo socialno telo — narod. Vprašamo: kam so izginila ta raznovrstna tuja plemena, ki so podlegla slovanskim zmagovalcem v današnjih južnih in alpskih deželah? Izginila so kot socialne enote, kot plemena; njih kri pa se danes brezdvoma pretaka tudi po žilah slovenskega, bolgarskega in srbo-hrvaškega naroda. Arheologija in antropologija to potrjujeta. Tip današnjih južnoslovanskih narodov se bolj ujema s tipom onih neslovanskih plemen, kakor pa s starim slovanskim tipom, ki je bil dolihocfalni in plavolasi, danes pa je ta tip le še pri Slovencih z značnimi izjemami zastopan, pri Srbo-Hrvatih in Bolgarih je to ravno narobe; njih sedanji tip je brahicefalni in čnolasi. Imena Hrvat in Bolgar sploh niso slovanskega izvora; za ime Srb jezikoslovlje še do danes ni moglo najti slovanskega izvora.

Skupno ime, s katerim so rimski, bizantinski in frankovski kronisti imenovali te slovanske mase, ni bila naziv »Slovenci«, ampak *Σκλαβηνοί*, *Σθλαυηνοί*, Wenden (Vendi), oziroma Sclaveni, t. j. Slaveni.

Ime »Slovenci« pa je novejšega izvora in sicer jo nahajamo kot naroden naziv za slovensko skupino še le pri Trubarju v Abecedariju.³⁾

Iz skupnega naziva pa niti v najmanjši meri nismo upravičeni z gotovostjo trditi, daso bili ti Slaveni ena etniška celota. Saj vemo, kako pogostokrat so prehajala stara imena plemen in deželá na nova, popolnoma tuja plemena; tako n. pr. je znano, da so se nekatera slovanska plemena nazivala Sarmati, dasiravno niso bila v nikaki sorodnosti z iranskim plemenom Jazigov ali pravih Sarmatov;⁴⁾ nekatera zopet so nazivali Skite, to so bila

³⁾ Glej Ivan Prijatelj, O kulturnem pomenu slovenske reformacije. Ljubljana, 1901, str. 29.

⁴⁾ Glej L. Niederle, Slovanské Starožitnosti II. 1. str. 136 sl.

ona slovanska plemena, ki so nastopala v zgodovini skupno z Hunni, toda Skitje so bili končno tudi germanski Goti, od katerih retor Priskus slovanske Skite natanko razločuje. O Hrvatih trde, da so dobili svoje ime od gor Karpatov, pod katerimi se je nahajala njih pradomovina, Gorotanci so dobili tudi svoje ime po Karantaniji i t. d.

Če pomislimo, kako popačena imena (*Σκλαβηνοί, Σθλαυηνοί*, Sclaueni) so dajali stari historiografi slovanski ljudsi masi, tedaj si lahko predstavljamo, kakšno je moralo biti njihovo etnološko znanje o teh plemenih! Etnični značaj in sorodstvene razmere prebivalstva ugotoviti je še danes jako težko, ko je etnološka veda metodično že izborna izšolana in ko razpolagamo z razmerno dobrimi prometnimi sredstvi, tako da moremo ljudstvo na mestu dobro študirati. In vendar je ostala n. pr. Makedonija dodanes etnološka zagonetka, kakor nam to dokazujejo akademični spori zadnjega časa. Takrat pač dvornih kronistov niso tako zanimale šege, običaji in jezik plemen, kakor njih državno-politične razmere, njih politična moč, ker je bilo treba braniti državne meje pred njih ponovnimi napadi. S skupnim imenom so nazivali vse, kar je skupaj hodilo in nastopalo.

Noben resen človek, ki le malo natančneje pozna razmere slovanskih plemen v dobi njih preseljevanja, ne bo hotel trditi, da so bili »Slaveni« starih kronistov ena etniška celota, kakor to zatrjuje hrvaški profesor. Danes priznavajo prvi slovanski zgodovinarji in etnologi, kakor n. pr. Lubomir Niederle,⁹⁾ da Slovani v dobi, predno so se začeli preseljevati, so bili le več ali manj sorodna ljudska skupina, nekak »pranarod«, ki pa nikdar ni bil niti kulturno niti jezikovno enoten.⁶⁾ Toda o tem ni več dvoma in spora, da enega slovanskega naroda ni več.⁷⁾ Mi smo celo mnenja, da je sploh napačno govoriti o kakem slovanskem pranarodu, zakaj narod je novejša razvojna oblika plemen; pač pa se da predpolagati eksistenca slovanskega »praplemena«, katerega dobo in bistvo nikdo ne more več določiti.

Vse to, kar smo doslej povedali, velja o južnih Slovanih posebe. Le ti so se selili že zdavnaj pred šestim stoletjem po Kristu. Selili so se posjopno v znatnih presledkih, in takrat niso več tvorili nobene etniške celote, ampak so nastopali, kakor smo prej

⁹⁾ L. Niederle, Slovanski svet, str. 5.

⁶⁾ Večina slovanskih zgodovinarjev pa se celo o eksistenci takega »pranaroda« Slovanov zelo skeptično izraža, povdarjajoč, da je ta pranarod le hipoteza. Glej Slovansko, Praha 1912, str. 1.

⁷⁾ L. Niederle l. c.

povedali, deloma že pomešani z neslovanskimi plemeni. V svoji novi domovini na Balkanu v ilirskih in alpskih deželah pa so se asimilirali s številnimi neslovanskimi plemeni. Vsled takih etničnih, geografičnih in kulturnih izprememb (krščanstvo, rimska, grška in zapadna kultura) je morala prvotna plemenska zaves, če so je sploh še kaj prinesli seboj, popolnoma izginiti. Tu so začele nastajati popolnoma nove socialne tvorbe, t. j. narodi južnih Slovanov. Južna skupina slovanskih plemen je bila med vsemi slovanskimi skupinami etniško najbolj razbita. To je historično dognan fakt. Nekdanje slovensko pleme, t. j. jedro današnjega slovenskega naroda ima najbrž svoje plemenske ostanke tudi v lebskih Slovencih na severnem Poljskem, staro pleme današnjih Hrvatov je imelo svoj večji del v onih Zakarpatskih Hrvatih, ki so ostali na severu in so se asimilirali s Čehi, Poljaki in Rusi. Isto velja o Srbih, katerih staro pleme je še danes zastopano v lužickih Srbih, ki so le majhen ostanek nekdanjega plemena. Hrvati in Srbi niso le politične tvorbe, ampak tvorbe, ki so izšle iz plemenske organizacije. Eksistenca plemena Hrvatov in Srbov z Zakarpatju je danes historično dokazana;⁸⁾ tu zgubi filologična hipoteza Jagičeva vsako dokazilno moč.

Vse okoliščine nam kažejo, da sta plemeni Hrvatov in Srbov tesno drug poleg drugega sosedila v Zakarpatju, in da so se deli teh plemen v večjih in manjših skupinah v presledkih selili na jug. Srbske kolonije nahajamo že v IV. stoletju na jugu, dočim o Hrvatih v tej dobi ni še nobenih poročil, ne znamenj. Tok doseljevanja Srbov na jug je potegnil v VII. stoletju s seboj tudi znaten del Hrvatov, ki so postali poleg Srbov najvažnejši političen faktor med ostalimi starejšimi slovanskimi in neslovanskimi plemeni v deželi. To nam v bistvu potrjuje tudi poročilo historioografa Konstantina Porfirogeneta o uselitvi Hrvatov in Srbov, katerega zgodovinske podatke vedo danes slovanski historiki vse drugače ceniti, kakor Rački in Jagič, četudi v detajlu niso povsem zanesljiva. Poročila K. Porfirogeneta nam namreč v jedru potrjujejo tudi pred leti odkriti orijentalški viri.⁹⁾

Popolnoma nepravilna je trditev prof. R. K., češ, da so po celem jugu od severnega toka Danave do Soluna nastale iz etniških oblastij Slovenij politično državne tvorbe na ta način, da je nevarnost pred močnejšim sovražnikom zbirala več takih ple-

⁸⁾ Glej L. Niederle, Slovanske Starožitnosti II. 1. Str. 263.

⁹⁾ »Kronika« Kardizija iz VIII. stoletja in Perzijska geografija »Knjiga mej sveta od vzhoda k zapadu« z l. 982/3 ki se naslanja na vire iz VIII. in IX. stoletja.

menskih oblasti, posebno na periferijah v eno oblast, t. j. v politično državno tvorbo. Zgodovina nam pravi, da so se posamezna slovanska plemena bojevala zdaj na bizantinski, zdaj na avarski, zdaj na rimsko-frankovski strani proti slovanskim plemenom. In vendar ni bilo na periferijah južnih Slovanov večje nevarnosti, kakor je bila bizantinska politična moč na vzhodu in rimsko-frankovska na zapadu.

Profesor R. K. trdi, da so bili sprva Hrvati in Srbi le naziv za dve politično-državni tvorbi, sam pa govori o plemenski Hrvatski! Kako se to ujema? Če je bila Hrvatska plemenska, tedaj ni mogla biti zgolj naziv za politično tvorbo; nasprotno je res, da je plemensko ime prešlo ne le na poznejšo širšo politično-državno tvorbo, ampak na novo socialno telo hrvaškega naroda. »Rimljan« je bil naziv za rimsko narodnost, pa tudi za rimsko državljanstvo neglede na plemensko posebnost. Ravno tako beseda »Grk« in danes »Amerikanec«. Pravim torej, da je v politično-državni tvorbi, ki je vznikla iz plemenske organizacije Hrvatov, iz slovanskih in neslovanskih plemen na sedanjem hrvaškem teritoriju tekom stoletij nastalo novo socialno telo hrvaškega naroda. Isto velja o srbskem, bolgarskem in slovenskem narodu. Vsi smo tisočleten socialen produkt zgodovine, telo iz najrazličnejših plemenskih sestavin. Zato svetujemo vsem prenapetim Jugoslovonom, naj nam ne pregledujejo preveč naših lobanj in las, naj nas ne tresejo preveč za vrat, da jim odgovorimo, kaj smo po krvi, plemenu, rasi; zakaj nikdo ne, če bi se v tem slučaju ne oglasilo iz nas več neslovanskih Tatarov, Turkov, Albancev, Hunnov, Avarov, Galcev, Skitov, Grkov in Germanov, kakor pa Slovanov.

Nevarno je, pravim, buditi v naši narodni zavesti duhove starih plemen, ker se nam utegne zgoditi, kakor Bürgerjevi Leonori, da iz strahu pred njimi umrjemo kot zavedni Jugoslovani. Slovanskih plemen ni več; ne jugoslovanskega, ne hrvaškega, ne srbskega, ne bolgarskega, ne slovenskega. Na mesto njih so stopile nove socialne tvorbe — narodi, ki vsa najraznovrstnejša plemena v sebi združujejo z enako močjo narodnega čustva in prepričanja. Jezikovna sorodnost je naš edin skupen slovanski znak, ki nas spominja na pradavno etnično skupnost. Na tem, kar se je tekom stoletij zgodilo, ne moremo prav nič spremeniti. Južnoslovanskih narodov, ki danes eden poleg drugega eksistirajo z lastnim duševnim življenjem, torej ni vstvarila tuja roka, niso produkt umetnega in zlohotnega cepljenja in

drobljenja nekdanj enotnega naroda Jugoslovanov, kakor to trde **agitatorji ilirizma**, ampak vstvarila jih je historija, kakor sploh vse narode; asimilačen produkt so socialnega razvoja, ki se vrši po železnih zakonih. Slovenskega naroda ni vstvarila nobena politično-državna tvorba, nobena tuja zlobna roka, ampak predvsem Trubarjeva osebnost in njegova slovenska knjiga kot kulturni in narodni čin kateksohen. Trubarjev kulturni čin je postal kristalizujuče jedro, krog katerega se je zbirala plemensko že zenačena ljudska masa, danes representirana po svojih dijalektih v slovenskem kijiževnem jeziku. Trubar, ki se je toliko trudil tudi za izdajanje knjig v hrva-to, ker takrat skupnega jugoslovanskega jezika sploh ni bilo. Trubar sam povdarja pri neki priliki, da ne razume hrvaškega jezika. Kot praktičen mož pa se je moral posluževati jezika, ki je bil slovenskemu ljudstvu razumljiv, in to hrvaščina ni bila.

Kot Slovenec se nočem spuščati s hrvaškim profesorjem v debato, če so Ilirci na Hrvaškem izvršili velik ali majhen kulturni čin, ko so namesto hrvaškega nerodnega jezika stare dubrovniške literature sprejeli kratkomalo srbski pismen jezik za svoj. To je gotovo, da Hrvatje s tem niso nič na boljšem, če že niso na slabšem. Izpodnesli pa so s tem brezdvoma trden fundament hrvaški narodni zavesti. Danes se nahajajo Hrvati vsled čina Ilircev v nezavidljivem položaju, da niti ne vedo, ali so svoj narod ali niso; njih narodno zavest razdvaja ilirizem, ki preti uničiti tudi njih narodno individualiteto. Hrvati kot narod so sodeč po najnovejših dogodkih v hrvaškem javnem življenju obsodeni na smrt. Hrvati pa so lahko nam Slovencem svarilen vzgled, ki kaže, da noben narod brez kazni ne prevrača naravnih zakonov socialnega razvoja. Življenje zahteva, da gradimo na solidnem fundamentu, zato bo vsak, komur gre v jugoslovanskem vprašanju za kaj več ko za dnevno frazo, skušal dati jugoslovanstvu resničnega jedra; vsako jalovo jugoslovanstvo moramo z enako doslednostjo pobijati, zakaj jugoslovanska ideja bo zadobila še le tedaj svojo življensko moč, ko jo osvobodimo vseh škodljivih predsodkov ilirizma.

ALI SO JUŽNI SLOVANI NARODNA ENOTA?

Profesor Ivan Koštial se je tega težavnega a važnega vprašanja lotil kot filolog in napisal v Vedi (III. let. str. 572—596)

nekakšno razpravo »O sorodstvenih razmerah južnih Slovanov«, v kateri skuša na podlagi znanstvenih del narodopisca L. Niederla, slavistov Jugića, Oblaka, Pasterneka in antropologa Weisbacha dokazovati: 1. da tvorijo južni Slovani eno jezikovno celoto, 2. da so etniška ali plemenska enota, 3. da so bili južni Slovani prvotno eden narod, ki se je po diferenciaciji ščasomo zdrobil in zgubil enotnost, ker pripada trem veram, piše v treh književnih jezikih, nastopa pod štirimi imeni (Slovenci, Hrvati, Srbi, Bolgari) in živi v sedmih državah — »to so sami momenti ki nas ločijo«, da se ne moremo združiti v eno narodno enoto Jugoslovanov, kar v resnici tudi smo po mnenju prof. Koštiala. (Veda III. let str. 573, 588, 591, 592, 593.)

Znanstveniki, kakor L. Niederle in V. Jagić, so vsekako strokovnjaki, katerih dela so vzvišena nad diletantizmom srednješolskega učenjaka. Poznam natančneje znanstvena dela obeh imenovanih slovanskih učenjakov ter brez vsakih predsodkov priznavam in sprejemem vse, kar sta znanstveno dognala; ne jemljem pa za podlago svojih izvajanj brez kritike nekaterih nezadostno utemeljenih domnevanj in povsem napačnih zaključkov, ki jih nahajamo posebno v Jagičevih razpravah. Ker se hočem torej v pričujočem sestavku opirati na znanstvene rezultate obeh imenovanih učenjakov, zato upam, da se bova s prof. Koštialom morda le sporazumela.

Jagić in Oblak govorita le o jezikovni sorodnosti južnih Slovanov in trdita, da med narečji južno slovanskih literarnih jezikov (slovenščine, srbo-hrvaščine in bolgarščine) ni in nikoli ni bilo takega razločka, da bi se dala med slovenščino, srbo-hrvaščino in bolgarščino potegniti ostra meja, ampak med njimi so prehodi, tako da so v organski zvezi med seboj in tvorijo torej sorodstveno celoto. Do sem segajo znanstveno dognani rezultati Jugića in Oblaka in nič dalje. Prof. J. Koštial pa iz te jezikovne sorodnosti sklepa kratkomalo na krvno ali plemensko sorodnost južnih Slovanov in trdi, da je »tako sklepanje le tedaj nedopustno, ako vemo o kakem narodu, da je sprejel v teku časa drug jezik. N. pr. polabski Slovani so sprejeli nemški jezik in zajimci govore sedaj isti jezik kakor čistokrvni Nemci.«

Tako sklepajo filologi a popolnoma napačno. Sociologija nas uči, da eksistirajo in so vedno eksistirali narodi, ki govore sicer énoten jezik, in ga tudi nikoli niso menjali, toda so etniška sestavina različnih plemen, n. pr. Nemci, ki so asimilirali znatne mase keltskega in slovanskega plemena, niso pa nikoli zamenjali svojega nemškega jezika. Po Koštialovem sklepanju bi morali biti

torej Nemci krvno enoten narod, zato ker so jezikovna enota. Rimski in grški narod, o katerih vemo, da nista nikoli menjala svojega jezika, a niso bili krvna enota, sta naravnost klasični primeri. Angleži in Amerikanci govore eden jezik, pa so dva naroda; ravnotako Švedi in Norvežani. Koštialovo načelo je torej napačno.

Govoriti danes o polabskih Slovanih, ki govore nemški jezik, je mistika, in trditi o južnih Slovanih, da so krvna ali plemenska celota zato, ker so ohranili nekdanja narečja, je filološka naivnost, ki prav nič ne more imponirati sociologu. Da polabskih Slovanov ni več, ampak da so ti danes ne sicer čistokrvni pač pa vročokrvni Nemci, tega menda ni treba dokazovati. Pleme polabskih Slovanov pa je izginilo, ker je zgubilo napram germanskemu plemenu svoj jezik. Pleme se je pretvorilo v novo socialno obliko nemški narod, ki je sestavina heterogenih elementov.

Danes velja kot obče priznana resnica, da smemo upravičeno govoriti o krvni enotnosti le v slučajih, kjer je dokazano, da so socialne tvorbe »narodi« nastale iz enega plemena potom rasovne diferenciacije, kakor se da to do gotove mere trditi o Rusih in Malorusih (Rusini). V slučajih pa, kjer je dokazano, da so te tvorbe asimilačen produkt raznih plemenskih elementov, je krvna enotnost le filologična iluzija, pa naj bo jezikovna sorodnost narodnih jezikov-narečij še tako očevidna. Jaz sem mnenja, da ne le Bolgari in Srbo-Hrvatje, ampak celo naš majhen narod Slovencev ni več krvno enotna socialna tvorba, ampak svoje vrste asimilačen produkt. Do tega prepričanja pa sem prišel predvsem na podlagi znanstvenih rezultatov največjega slovanskega narodopisca Lubora Niederla, na katerega se tudi prof. Koštial sklicuje. Pa saj nam prof. Koštial sam pripoveduje, da so Bolgari socialna zmes turškega in slovanskega plemena, da so se južni Slovani, ki so predstavljali številne posamezne rodove, pravzaprav vedno mešali in križali s tujimi neslovanskimi plemeni: Trakov, Germanov (zlasti Gotov) Hunov, Obrov, Polovcev, Kumanov, Tatarov, Rumunov (Vlahov), Albancev, Grkov, Madžarov, Turkov, Židov, Nemcev i t. d. (Veda str. 588—589.)

Če smo torej južni Slovani plemenska zmes tako različnih in tujih si plemen, kako je potem mogoče trditi, da smo plemenska enota? Ako je pleme južnih Slovanov kdaj bilo, danes ga gotovo ni več, temveč so nastale nove socialne tvorbe narodi kot asimilačni produkt raznih heterogenih plemen. Nasproti temu pa prof. J. Koštial trdi, da so južni Slovani ena narodna, plemenska

enota in se pri tem sklicuje celo na Niederla, ki je ravno nasprotnega mnenja, kar nedvomno dokazuje njegovo pismo.

O krvni ali plemenski enoti se da govoriti samo kot o rasi t. j. kot skupini ljudi z enotnimi zomatičnimi lastnostmi, v kolikor jih smemo smatrati za karakteristične znake plemena. Take lastnosti so n. pr. barva las in polti, indeks lobanje, proporcije kakovosti telesne postave, indeks lica i t. d. Te stvari proučuje antropologija; njeni rezultati pa govore ravno proti trditvi prof. Koštiala, češ da smo južni Slovani ena rasa, ena plemenska celota. Največji slovanski narodopisec L. Niederle je kritično proučil domala vsa antropološka dela o krvnih ali rasovnih razmerah slovanskih narodov in je prišel (O původu Slovanů, Slovanské Starožitnosti I. 1. str. 80—100) do zaključka, da je današnji tip južnih Slovanov pretežno temnolasi, brahikefalen, in da med njimi nahajamo najmanjši procent plavolasega, dolihokefalnega tipa, dočim nam zopet arhiologija nesporno dokazuje, da je bil prvoten tip južnih Slovanov izrazito plavolasi, dolihokefalni. Pravi tam doslovno: »A tu sem poskusil že v spisu z l. 1896 sestaviti celo vrsto dokazov za to, da lobanje starih slovanskih grobov, ... imajo po pretežni večini drugačno obliko kakor danes, da namreč med njimi silno prevladuje dolihokefalnost in mezokefalnost napram današnji brahikefalnosti.« »In te izsledke ... potrjujejo vedno nove najdbe.« (Slov. Star. I. str. 92—93). Do bistveno enakih rezultatov so prišli tudi: slovenski antropolog N. Županič (Sistem istor. antropologije balkanskih naroda, Pontijski Bugari), nemški antropolog A. Weisbach »Alt-bosnische Schädel, Bemerkungen über Slawenschädel, Die Schädelformen der Slowenen, Die Serbokroaten etc.« in bolgarski antropolog Vatev, na katerega se tudi Niederle sklicuje.

Ako je torej stvar taka, potem je dokazano, da današnji južni Slovani pravzaprav nimamo več slovanskega rasovnega tipa na sebi, ker se je tekom več stoletnega križanja s tujimi plemeni izgubil. Ali pa ima potem še kak smisel govoriti, da smo Slovenci, Srbi-Hrvatje in Bolgari ena plemenska celota, ena rasa Jugoslovanov? Enotnosti južnega Slovanstva torej ne smemo iskati v plemenu ali v rasi, in tudi ne v narodni enoti, ker je današnje južno Slovanstvo de fakto le skupina treh samostojnih, perfektnih narodov, katere sorodnost in enotnost obstoji edino le še v sorodnosti narodnih jezikov: slovenščine, srbo-hrvaščine in bolgarščine. Tako je danes z Jugoslovanstvom; kdor o njem več trdi, ne stoji več na znanstvenem stališču, temveč zasleduje tendence, ki

ustrezajo le subjektivnemu razpoloženju, o katerem znanstvena diskusija ni mogoča.

Poskus prof. Koštiala dokazati narodno ali etniško enotnost južnih Slovanov direktno iz Niederlovih spisov, smatram za ponesrečen. Zakaj Niederle na označenem mestu (S. S. I. 1. str. 3.) ne trdi, da je historično dokazana obstoj slovenskega praroda (!), ampak pravi izrecno, da je to le potreben postulat t. j. predpostavka ali hipoteza od katere moramo izhajati pri razlaganju historičnega razvoja Slovanov. Rad prepuščam filologom in narodopiscem to potrebno hipotezo, ki jo potrebujejo pri svojih razlagah, toda ta potreben postulat ostane kljub temu le postulat, hipoteza, ni pa zaradi tega še noben historičen fakt. Historičen fakt se mora dokazati s historično metodo, sicer sploh nismo upravičeni govoriti o historičnem faktu.

Niederle kot trezen znanstvenik se je dobro zavedal, da obstoj enotnega slovenskega praroda nismo vzeti tako doslovno, kakor to dela prof. Koštial, ampak je le teoretično potreben postulat, ne pa historično dognano dejstvo. Prof. Koštial sam navaja neko značilno mesto, kjer Niederle pravi: »Slovani že v svojih početkih — če tudi govorimo o enotnem slovenskem narodu ter sponiramo enoten slovenski jezik — niso tvorili pravzaprav nikoli popolne enote niti z antropološkega, niti s kulturno-zgodovinskega, niti z jezikovnega stališča.« (S. S. str. 111.) S tem je mnogo povedal. Moderni češki zgodovinar Jaroslav Bidlo pravi v »Zgodovinskem razvoju Slovanstva: »Zgodovinski spomin človeka ne sega tako daleč v preteklost, da bi mogli z gotovostjo trditi, da je Slovanstvo živelo nekdanje kot enoten narod — to se da le predpostavljati (hipostazirati).« (Slovanstvo, str. 3.) K temu pristavimo le še to, kar pravi Jagić (Archiv f. slaw. Philologie XIX. 272): »Eine urslawische Einheit und Gleichheit gehört in die Zahl der theoretischen Fiktionen.« Vspričo temu je vsekako več ko čudno, da se prof. Koštial pohujšuje nad mojo stvarno utemeljeno trditvijo, da je »krvna enotnost južnih Slovanov v tem smislu, kakor da bi Slovenci in Srbo-Hrvatje izhajali iz ene prarodbine, samo fiksna ideja, ki nima nobene stvarne podlage.« (N. M. I. str. 116).

Koštial je hotel podreti moje trditve s citati iz Niederla, toda citira mesta, na katerih govori jasno in določno o zgolj teoretični enoti slovenskega praroda, ki jo Jagić izrecno naziva teoretično fikcijo! Tu se je pripetila prof. Koštialu vse-

kako velika nerodnost. Ako je hotel prof. Košťal kaj tehtnega povedati o narodni enotnosti južnih Slovanov, tedaj bi bil moral bolj seči po 2. zvezku II. dela Slov. Starožitnosti, kjer govori Niederle »O izvoru in početkih južnih Slovanov.« To se ni zgodilo. Zato izpopolnjujemo na tem mestu pristranska Košťalova izvajanja s tem, kar pravi Niederle o narodni enoti južnih Slovanov. V Slov. Star. II./2, v VII. poglavju, na str. 328 in nasl. se je L. Niederle dotaknil vprašanja: Byli Slované, kteří obsadili Balkán, jazykově a národně jednotní? Niederle prihaja po kritični presoji vseh pro in contra-dokazov v tem oziru do sledečih zaključkov. Jagićeva jezikoslovna šola je nasproti Kopitar-Miklošičevi panonski ali slovenski tezi o prvotni narodni enoti Slovenov (bodočih Slovencev in bodočih Bolgarov), ki jo je baje pretrgala pozneje priseljena Srbo-Hrvaška skupina, postavila razlago, češ da so bili južni Slovani takrat, ko so se kot nepretrgana vrsta naselili na Balkanu in po alpskih deželah, nekakšna (jezikovna) enota, — ti Slovani so se namreč gotovo še vsi med seboj razumeli, — toda ne enota v smislu Kopitarjevem ali Miklošičevem« (ki sta učila, da so prvotni Sloveni govorili eden in isti jezik), temveč bili so le relativna enota, nasproti današnjemu diferenciranemu stanju. Toda početki diferenciacije so na tej veji Slovanstva bili žetu; prinesli so jo Slovani sebojže iz svoje severne (zakarpatske) pradomovine. O tem pa, kako se je diferenciacija začela in kako daleč je dospela že v pradomovini, ni mogoče nič gotovega trditi.

Kaj se to pravi? To se pravi, da so si bili slovenščina, srbohrvaščina in bolgarščina nekdanj mnogo bližje kakor so si danes in da si moramo relativno enotnost današnjih južno slovanskih jezikov misliti tem večjo, čim bolj si jo v mislih postavljamo nazaj v predhistorično dobo za Karpatih, o kateri pa nimamo nobenih historičnih poročil.

To pa pomeni ravno toliko, kakor da je ta jezikovna oziroma narodna enota, o kateri nič pozitivnega nevedo, le filološki postulat, potreben za razlago razvoja in medsebojnega razmerja današnjih južno slovanskih jezikov. Ta predhistorična enota je ravno tako hipoteza, kakor je enota slovanskega prarodna, o kateri pravi Jagić, da spada med teoretične fikcije. Jagićeva šola izhaja pri svojih razlagah od predpostavka, da vse jezikovne razlike nastajajo le potom diferenciacije iz ene celote in pri tem popolnoma ignorira dejstvo, da dialektične razlike nastajajo tudi potom asimilacije jezika z drugim jezikom.

Nazoren zgled za to so nam romanski jeziki, ki so nastali, kakor je dognano, potom asimilacije. Italijanščina, španščina in francozščina so si precej sorodni jeziki, pa zaradi tega še ni treba predpostavljati, da so nastali iz nekdanje jezikovne enote potom diferenciacije. Neobhoden postulat nekdanje jezikovne enote tu torej odpada. Ravno tako se da razlika med današnjimi južno slovanskimi jeziki do gotove mere razlagati kot posledica asimilacije, posebno ker je dokazano, da so se slovanski rodovi vedno mešali z tujimi plemeni; in kakor daleč moremo historično zasledovati Slovanstvo, ga ne najdemo več enotnega, ampak diferenciranega in pomešanega s tujerodnimi elementi. Trdimo torej, da slovanske oziroma južnoslovanske etniške enote, etniškega naroda v historični dobi nikoli ni bilo.

Na 328. strani, Slov. Star., Niederle piše:

Po domnevanju in predstavljanju Jagićevem so se začeli v zakarpatski pradomovini tvoriti dialektični centri bodočih slovanskih jezikov in narodov že zdavno pred razhodom Praslovanov in so si tedaj stali proti sebi menda v istem razmerju, v katerem se nahajajo danes posamezni slovanski narodi... južnoslovanska skupina je nastala že v pradomovini med češkopolijsko na eni in rusko na drugi strani in to tako, da se je od davnih časov nahajal praslovenski centrum poleg češkega, prabolgarski poleg ruskega, v sredi med obema pa prsrbohrvaški (str. 329).

Pravi dalje, da ti centri niso predstavljali nikakšne narodne enote v današnjem smislu, ampak so bili zgolj dialektični centri, ki so spojevali manjša narečja v jezikovno območje prašlovensko, prsrbohrvaško in prabolgarsko; ta območja so bila ob enem zarodki poznejših narodov: slovenskega, srbohrvaškega in bolgarskega. Nove razmere v njih novi domovine so ta razvoj le povspešile in pomogle stvariti štiri južnoslovanske narode, ki so danes med seboj ločeni, samostojni. Pri tem pa Niederle določno povdarja, da v dobi VI.—VII. stoletja, ko je bila okupacija novih bivališč dovršena, današnjih narodov še ni bilo, ampak so nastali polagoma potom postopne jezikovne diferenciacije. Niederle pa s tem nikakor noče trditi, da so bili južni Slovani pred tem morda eden narod v današnjem sociološkem smislu t. j. narod hot živa socialna enota. Takrat še sploh južno slovanskih narodov ni bilo, ampak le številni večji in manjši rodovi (etnološki narodi), katerih višja celota je bila zapopadena v dialek-

tičnem centru, ki je bilo nekako kristalizačno jedro nove socialne tvorbe naroda.

Seveda tak narod ni zgolj produkt jezikovne diferenciacije, kakor si to predstavljajo filologi, ampak je obenem tudi produkt plemenske, jezikovne in kulturne asimilacije v najširšem pomenu besede. Etnoloških narodov sploh ni več, današnji narodi pa so nekaj povsem drugega.

Jagić sam priznava existenco treh samostojnih literarnih jezikov t. j. slovenščino, srbo-hrvaščino in bolgarščino, katerih početke polaga daleč nazaj v predhistorično dobo. Edino o jezikovni ločitvi hrvaščine in srbščine trdi, da je brezpredmetna, to se pravi, da sta hrvaščina in srbščina eden jezik, ena jezikovna enota. Tudi Niederle pravi, (Slov. Star. II.-1. str. 279.) da so »poznejši historični Srbohrvatje bili prvotno gotovo jezikovna in kulturna celota, ki je razpadala le na celo vrsto plemen, izmed katerih so se kot najmočnejši plemeni razvili Hrvatje in Srbi ter ovladali ostala plemena«.

Jagićeva trditev o prehodu južno slovanskih narečij je lahko resnična, toda prehod narečij enega jezika v narečja drugega jezika še ne dokazuje, da ta narečja tvorijo eden jezik ali pa celo, da ta narečja govoreča masa je ena narodna enota, eden narod. Tudi med češčino in poljščino so, kakor je dokazano, prehodi med dialekti, pa zato noben resen jezikoslovec ne smatra češčine in poljščince za eden in isti jezik; noben narodopisec se ne bo upal trditi, da so Čehi in Poljaki eden narod.

Danes južni Slovani niso nič več, kakor skupina treh perfekt-nih, a jezikovno sorodnih narodov. In ako hoče kdo te današnje narode, te žive socialne enote ubiti in iz njihovih drobcev ustvarjati nov narod Jugoslovanov, ki bi bolj odgovarjal teoretičnim fikcijam filologov, tedaj se to pravi ustvarjati Faustovega homunkula po kemičnih procesih.

Moje stališče je tako:

1. Slovenci smo danes izrazita, samostojna narodna individualnost, narod, ki ne predstavlja več enotnega plemena, ampak je socialna tvorba asimilacije iz več heterogenih slovanskih in neslovanskih rodov ter plemen; smo torej perfekten narod v sociološkem pomenu, ravno tako, kakor so Srbi in Bolgari. Hrvatje pa so vsled svojega pretrganega razvoja danes pravi nestvor naroda.

2. Južni Slovani v historični dobi nismo nikoli bili niti plemenska niti narodna enota, ampak kakor daleč moremo za-

sledovati njih zgodovinski razvoj, jih nahajamo jezikovno diferencirane in plemensko pomešane; zgodovinsko pa je dokazano, da v dobi, ko so se južni Slovani naselili na jugu, so bili le nepregledna masa manjših in večjih rodov in plemen, ki so se skozi stoletja križala z najraznovrstnejšimi tujimi rodovi in plemeni.

Iz te plemensko raznovrstne mase so v historični dobi nastali: narod Slovencev, narod Srbov, Hrvatov in narod Bolgarov na ta način, da je v velikem asimilačnem procesu prišel na površje slovanski element s svojo tesno in močno socialno organizacijo — zadruho, ki je bila vedno najmočnejša zaščita slovanskih narečij in stare slovanske kulture.

Kaj so bili južni Slovani v predhistorični dobi, se ne more ničesar pozitivnega trditi, ker nič ne vemo o njih. Zato se z nikomur ne mislim pretekati o tem.

3. Slovenci, Srbi-Hrvatje in Bolgari smo torej tri dovršeni narodi, iz katerih ni mogoče vstvarjati več enotnega naroda vseh Jugoslovanov, ne da bi morali prej razbiti sedaj obstoječe narodne individualitete. Neglede na to, da je uspeh današnjega pseudojugoslovanskega gibanja v tem oziru zelo dvomljiv, smatram te tendence za nemoralne v jedru, ker negirajo življensko vrednoto obstoječe narodnosti, ki je narodnim ljudem trdna podlaga njih npravnega življenja.

Kdor pa negira obstoječo narodnost, to realno življensko vrednoto, ta je vsekako renegat, četudi pod plaščem jugoslovanstva.

Mi vidimo bodočnost južnih Slovanov ne morda v ubijanju sedajnih narodnih individualitet in vstvarjanju novega enotnega naroda vseh Jugoslovanov, tudi ne v formalnem zvaranju sedajnih narodnih jezikov, ampak v skupni narodni nevarnosti ter v skupnih interesih narodnih, kulturnih, političnih in gospodarskih. Le na živih interesih se da graditi bodočnost naroda, ne pa na mrtvih teoretičnih fikcijah ali celo na dnevnih frazah, ki niti v najmanjšem ne ustrezajo interesom narodnega življenja.

Dr. M. Rostohar.

Kot dodatek k temu priobčujem pismo prof. Niederla, katero sem prejel z ozirom na zadnje napade na-me v »Času« in »Slovenskem Narodu«. Pismo se glasi: Velecenjeni g. kolega! Je popolnoma pravilno, da je razmerje med Čehi in Slovaki docela drugačno kakor med Slovenci in Srbi. Slovake smo z vso pravico prištevali vedno le kot del češkega naroda, ki se je pomalem odločil; skušali smo vzdržati staro zvezo in smo seveda morali

iti proti dr. Czambelu, ki je naproti temu postavil tezo, da Slovaki sploh niso in nikoli niso bili del češkega naroda, temveč jugoslovansko pleme, le površno počéšeno (čehizirano).

S Slovenci pa je ta stvar čisto drugačna. Te so vedno smatrali in tudi so samostojen narod južnoslovanske skupine, tako, kakor so Čehi ali Poljaki narodi zapadnoslovanske skupine. Združitev Slovencev in Srbov v eno celoto je morda končno teoretičen program in političen ideal, toda nastopati proti temu, kdor hoče slovensko narodno individualnost braniti in jo ohraniti, kdor hoče, da bi Slovenci, četudi kot majhen narod, ohranili svojo eksistenco v vrsti slovanskih narodov, je neupravičeno, ako pa se temu, ki to hoče, celo podtikajo brez vsakih dokazov nečastni motivi, tedaj je to zaničevanja vredno početje....« Naši Pseudojugoslovani naj o tem premišljujejo.

letovček

RAZNO.

Slovenskega Naroda ilirska propaganda in narodno-napreden program. Program narodno-napredne stranke obsega med drugimi tudi te le točke. Prva in glavna točka: „Narodno-napredna stranka hoče politično organizirati slovenski narod na temelju nacionalizma, demokratizma in svobodomiselnosti. Končni smoter stranke je, da pribori narodu svobodno nacionalno življenje in kulturno blagostanje na podlagi povzdige duševne izobrazbe, gospodarsko osamosvojitve in socialno pravičnost na podlagi enakopravnosti vseh stanov. Druga točka: Stranka zahteva vsled tega kot temeljni postulat slovenskega naroda narodno avtonomijo, katere končni cilj bodi zedinjena Slovenija in združitev s Hrvatsko. Tretja točka: Od države zahteva stranka predvsem glede slovenskih pokrajin priznanje in uveljavljenje popolne enakopravnosti slovenskega jezika v uradu in šoli, uvedbo slovenskega notranjega uradnega jezika, enotno in samostojno organizacijo vsega slovenskega šolstva na podlagi slovenskega učnega jezika, ustanovitev slovenske univerze v Ljubljani in vseh potrebnih slovenskih strokovnih šol. Petnajsta točka: Končno stranka uvideva, da je slovensko ozemlje preveč ekspanzirano in naš narod premajhen, da bi zamogel s samopomočjo doseči zoper vse sovražnike zadostno zavarovano samostalnost; zategadelj hoče stranka iskati pomoči v intenzivnem kulturnem in gospodarskem zblizovanju in druženju z ostalimi slovanskimi narodi, zlasti pa jugoslovanskimi. S tem je jasno in določno označeno stališče slovenskega naroda v Jugoslovanstvu, v katerem Slovenci od nekdanj iščemo kot narod okrepitev svoje narodne individualnosti, ne pa oslavljenja ali celo pogina. To naziranje je zdravo in utemeljeno, zato ga Napredna Misel že od vsega začetka ilirskih sporov zastopa odločno in dosledno. Ako pa je „Slovenski Narod“ udaril sedaj na najbolj razigrano ilirsko struno in piše, da je jezikovna združitev slovenščine s srbo-hrvaščino „najrealnejša pot za približanje duš in ustvarjanje enega naroda“ in da „ta ni narodnjak, kdor pri nas zasebno ali javno nasprotuje takemu jugoslovanskemu mišljenju in postopanju“, ki nota bene hoče ravno nasprotno temu, kar zahteva narodno-napreden program, tedaj je to le dokaz, da pri „Slovenskem Narodu“ nikoli niso svojega programa razumeli in ga resno jemali. Le tako je mogoče, da jim je slovensko-jugoslovansko stališče nekega dr. Rostoharja tako tuj! Slovenski narod danes nesporno eksistira in slovenščina je oni realni fundament, na katerem se udejstvuje naše narodno življenje. Slovenščina ni le občilo, ni le naš pismen jezik, ampak je obenem naš naroden jezik, za to se z vsemi silami borimo za njegovo veljavo. Kako je potem mogoče, da bi se zavedni Slovenci navduševali za ilirsko idejo, ki hoče z izenačenjem slovenščine s srbohrvaščino nasoropati našega narodnega jezika in izpodnesti še ta edini temelj slovenske narodnosti, ki nam je ostal po čudnem naključju naše nevesele usode? Odgovorite nam raje stvarno na to vprašanje, kakor da agitirate s pustimi in banalnimi noticami za ono »jugoslovanstvo«, ki nima prav nič več skupnega s pravimi koristmi celokupnega Jugoslovanstva. »Slovenski Narod« nas hoče predstavljati kot brezpogojnega nasprotnika jugoslovanske ideje. V resnici se borimo le proti

jalovemu jugoslovanstvu. Ako pa ne drvimo slepo za vsakim klovnom jugoslovanstva, zato še nismo nasprotniki jugoslovanške misli. Hočemo v jugoslovanškem gibanju več resnobe. Nam jugoslovanška misel ni stvar, za katero moramo Slovenci kot narod brezpogojno položiti svojo glavo na žrtvenik; jugoslovanška ideja nam ni zgolj pojem žrtev in negacija naše narodnosti, temveč mi smo z vsemi treznejšimi Slovenci in Jugoslovani tega mnenja, da ima Jugoslovanstvo tudi svoje dolžnosti do Slovenstva. Mi od jugoslovanškega gibanja zahtevamo in pričakujemo, da našo slovensko narodno zavest poživí, naše narodne sile okrepi in nam da nove življenske sile. Zato upamo v Jugoslovanstvo in se navdušujemo zanj. Vsako drugo Jugoslovanstvo pa kot zavedni Slovenci in realni Jugoslovani odklanjamo. Da, sem najprej Slovenec in le kot Slovenec hočem biti Jugoslovan, kdor izmed nas pa postavlja Jugoslovanstvo nad Slovenstvo, ni slovenski narodnjak. To je moj odgovor.

M. R.

Duševni pokret češke socialne demokracije. Češka socialistična revija »Akademie« (l. XVIII, štv. 3.) prinaša pod naslovom »Križa socializma pri nas« jako zanimiv članek, ki priča o krepkem duševnem pokretu češke socialne demokracije. Tu zabelježimo le najvažnejše misli avtorja (Evg. Štern), ki povdarja, da tako življensko gibanje kakor je socializem že vsled svoje narave mora prehoditi vse faze teoretičnih kriz. Doktrina sicer mnogokrat tvori dejanstenost bodočnosti, pa na drugi strani tudi bodočnost večkrat prisili doktrino k kapitulaciji. Zato je treba, da smo pri koncipiranju doktrine za bodočnost oprezni. Genijalni Marks sam je moral menjati tekom časa svoje nazore. Marsiktera njegova napoved bodočnosti se je izpolnila, toda marsikteri njegov nazor je bilo treba zavreči v interesu socialističnih idealov. Danes sploh ne verujemo več v postopno izubožanje proletarijata, nasprotno vidimo, da se razredne razmere izboljšujejo. Življenski nivo vseh slojev se je dvignil in sloji se drug drugemu približujejo, ne pa odtujujejo. Delavski razred je tudi kvalitativno pridobil na svojem pomenu in to s pomočjo politične demokratizacije, s širjenjem ljudske izobrazbe in gospodarske organizacije delavskih mas v društvih. Zato ne verujemo več z Marksom v »neizogiben« gospodarski razvoj, ampak tudi v »kolektivno voljo«, ki čestokrat to navidezno prirodno »nujnost« tvori in jo izpreminja. Moderni socializem povdarja kulturno socializacijo, zanaša se na stalno poglobitev in utrditev socialne odgovornosti in pravičnosti. V svojem socialističnem idealizmu smo danes prepričani, da socialna resnoba odstrani socialno brezpravnost. Ta moralna vera socializma v bodočnost je vir njegove tvorne sile. Naši impulzi v svojem bistvu niso materialistično-gospodarske, ampak filozofično-etične narave! Za nas ima pomen tudi vprašanje, če je pravičen kolektivističen princip. Kulturni človek je do gotove mere produkt kulturne tradicije, toda močne individualitete so tudi dinamična sila družbe. To ima za socialista svoj pomen. Kolektivizem nam ne sme biti dogma, ampak smer dajajoč ideal. Kako daleč bomo šli in kako daleč bo s socialnega stališča potrebno in koristno kolektivizirati, tega ni mogoče vnaprej določiti, ker življenje samo se vedno razvija in vali naprej preko sedajnih družabnih oblik. V začetku socialističnega gibanja je neorganiziranost proletarijata povspeševala protidržavne tendence,

danes pa slišimo iz ust treznih socialistov besede: država niso le oni, ampak tudi mi, socialisti!

Znanstvene karikature. Prof. Janez Koštial je v Vedi oblastno zavihtel svojo znanstveno sekiro, da na en mah obglavi vrsto mož, ki ga na znanstvenem polju sicer daleč nadkriljujejo, a imajo to napako, da zatopajo nazore, ki Kostialu slučajno ne ugajajo, Tako n. pr. je »vsemenski« zgodovinar (ali ni to znanstveno?!) A. Wirth človek smešnih tez, smešno je tudi, kar trdi zgodovinar Peisker. Nič boljši ni dr. Tuma. Zgodovinar Žunkovič si pomaga celo s prevaro, sleparstvom in lažmi, o Rostoharju pa rajši molči, češ ta je še večji kujon. Bila je pri nas na Slovenskem velika nevarnost, »da ne zaidemo v tumovsko. wirthovsko ali podobno jezиковno-zgodovinsko močvirje«, zato je nastopil on sam, prof. Koštial, največja znanstvena korifeja »Vede«. Recite, če ni to visokoznanstven slog?! Sicer so ljudje, ki so mnenja, da je Koštial na znanstvenem polju velik diletant in da je njegova »razprava« v Vedi prava karikatura znanosti, toda če so mu jo v »Vedi« objavili, je s tem dokazano, da je velik vedator. Še več. Ta učenjak celo grobove izkopava in izprašuje vest mrtvim ljudem. Prosimo, to ni nobena šala! Slovak dr. Samuel Czambel, ki že 5 let počiva v grobu, in si je nekdanj moral služiti svoj trdi kruh kot c. k. uradnik ogerskega tiskovnega in prevajalnega urada, je moral iz groba! C. k. prof. Koštial je zgrabil okostnjak in ga ozmerjal takole: »slep instrument in pokoren hlapec ogerske vlade«, ki je »izumil« tezo o jugoslovanskem izvoru Slovakov, »ta podkupljeni in prodani slovaški jezikoslovec« (Veda str. 585), »podkupljenec madžarskih mogotcev« (str. 587) i t. d. Grozne obdolžitve, kj jih danes vsak strahopetec lahko izreče, zakaj dr. Czambel je mrtev in nemore braniti svoje časti. — Zaradi dr. Czambelovih nazorov o izvoru Slovakov se nam s prof. Koštialom ni treba prepirati, ker smo sami tega mnenja, da je dr. Czambel v svojih filologičnih zaključkih šel predaleč in se v tem oziru motil. Toda, ako so bile njegove zmote dobrodošle Madžarom, iz tega vendar še ne sledi, da je bil podkupljenec madžarske vlade, da je te nazore zastopal po ukazu vlade itd. Ker se je dr. Czambelovo ime v posledni dobi večkrat imenovalo tudi v naših ilirskih sporih in bojih, zato smo se informirali na več straneh, kaj je resničnega na očitanjih, ki jih je izrekel proti njemu — prof. Koštial v »Vedi«. Dobili pa smo soglasne odgovore, da se taki očitki dr. Czambelu, ako so kdaj pali v hudi osebni polemiki proti njemu, niti takrat niti danes ne dajo dokazati; da, v uredništvu Masarykovega glasila »Čas,« ki stoji sicer v ostri opoziciji proti nazorom dr. Czambela, so celo mnenja, »da se je dr. Czambelu delala krivica s trditvijo, da je bil od ogerske vlade podkupljen«. — Dr. Czambel ima, odkar le mrtev, mir in pokoj pred svojimi domačimi nasprotniki, samo slovenski profesor Koštial je čutil potrebo, zlivati v čeladi vedatorstva gnojnico na njegov grob. »Wie der Schelm ist, so denkt er von Anderen«. to je star pregovor, ki bi ga bil prof. Koštial lahko vzel za motto svoje razprave.

Lektor slovenskega jezika na češki univerzi v Pragi. Prof. Jos. Skrbinšek je na predlog češke filozofske fakulte postal lektor slovenskega jezika. Prof. Skrbinšek je napisal v češkem jeziku slovensko slovnico, ki jo strokovnjaki splošno hvalijo. Gospod lektor začne predavati na univerzi prihodnjo jesen in je v to svrhu prideljen na gimnazijo v Pragi. Vivant sequentes!

VSEBINA TRETJE ŠTEVILKE

	Str.
Problem češke politike	97
Deset let v struji (Konec)	103
Kaj je narod?	110
Času primeren odgovor	125
Ali so južni Slovani narodna enota?	132
Razno	142—144

Slovenskega Naroda ilirska propaganda in narodno-napreden program. Duševni pokret češke socialne demokracije. Znanstvene karikature. Lektor slovenskega jezika na češki univerzi v Pragi.

